

เรื่องเกี่ยวกับเมืองสวรรค์โลก เมืองสุโขทัย
และเมืองพิษณุโลก
จากพระราชพงศาวดารเหนือ

พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

นายพิสัย โชติยานนท์

ณ เมรุวัดสวัสดิการาม

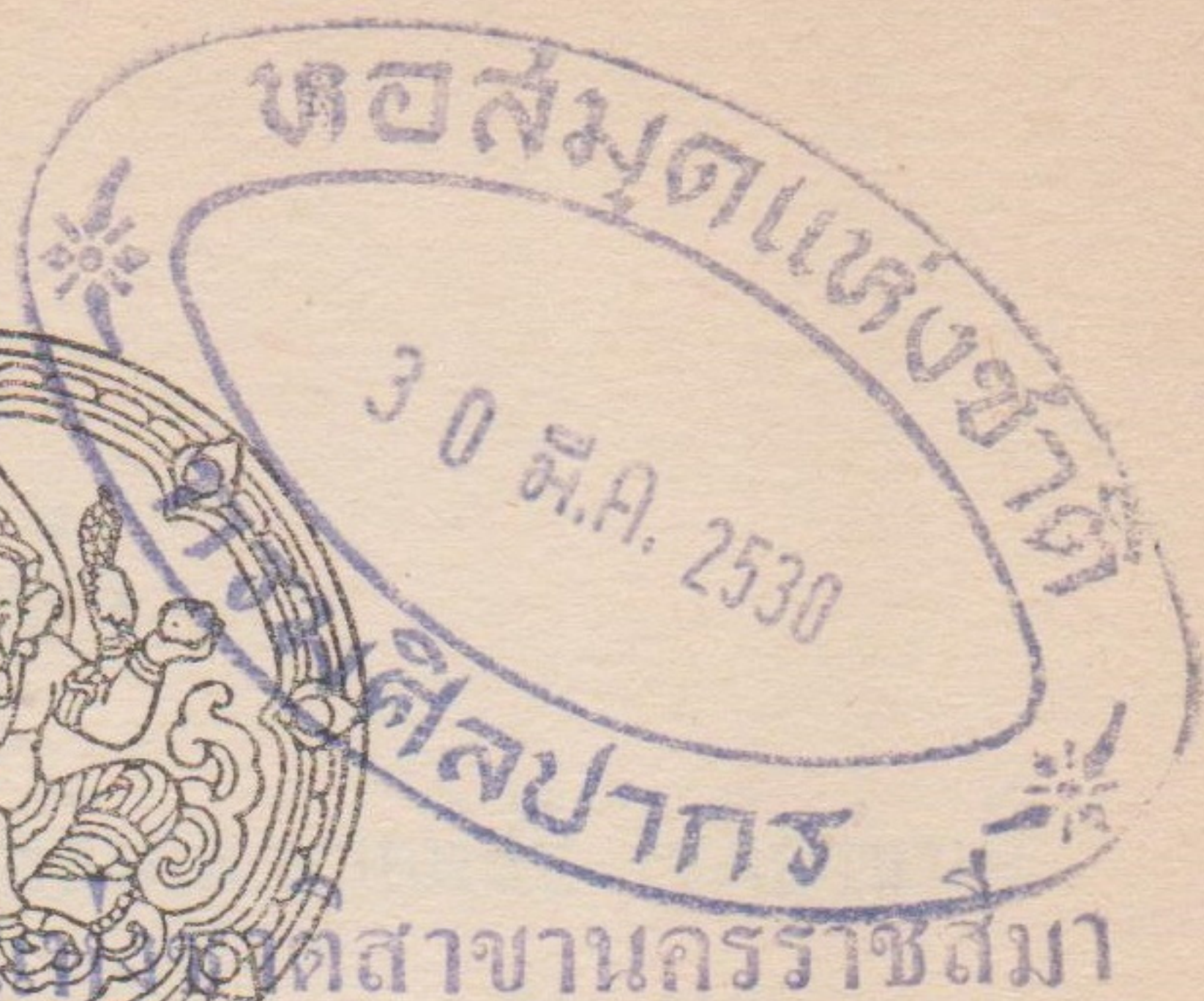
959.3

ร 852 พ

อำเภอสวรรค์โลก จังหวัดสุโขทัย

วันที่ ๗ เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๘

เรื่องเกี่ยวกับเมืองสวรรค์โลก เมืองสุโขทัย
และเมืองพิษณุโลก
จากพระราชพงศาวดารเหนือ

พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

นายพิสัย โชติยานนท์

ณ เมรุวัดสวัสดิการาม

อำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย

วันที่ ๗ เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๘

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ อักษรสัมพันธ์ ๑๑๗-๑๑๙/๒ หน้าวัดราชบพิธ
ถนนเฟื่องนคร พระนคร ประยูร พิศุนาคะ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๕๐๘

เลขห้อง นม

๑๕๑.๓

เลขหมู่ ๕ ๙๕๒ พ

เลขทะเบียน ๗.๗๐ จ. ๕๐๗๕ นม.

คำนำ

ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายพิสัย โชติยานนท์
กำหนดงานวันที่ ๗ เมษายน ๒๕๐๘ ณ เมรุวัดสวัสดิการาม
อำเภอสุวรรณคโลก จังหวัดสุโขทัย ร้อยโท อติเรก โชติ-
ยานนท์ ซึ่งเป็นบุตร ได้มาติดต่อกับเจ้าหน้าที่กองวรรณคดี
และประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร ขออนุญาตจัดพิมพ์
หนังสือเรื่องเกี่ยวกับเมืองสุวรรณคโลก เมืองสุโขทัย และ
เมืองพิษณุโลก จากพระราชพงศาวดารเหนือ เพื่อแจกเป็น
ที่ระลึก กรมศิลปากรยินดียินยอมอนุญาตให้จัดพิมพ์ได้ดังประสงค์
เรื่องเมืองสุวรรณคโลก เมืองสุโขทัย และเมือง
พิษณุโลกนี้ ตัดตอนมาจากพระราชพงศาวดารเหนือ ซึ่งได้
พิมพ์รวมอยู่ในหนังสือประชุมพงศาวดาร ภาคที่ ๓ เป็น
หนังสือเล่มใหญ่ มีเรื่องพงศาวดารเรื่องต่าง ๆ รวมหลาย
เรื่อง เฉพาะเรื่องพงศาวดารเหนือนี้ สืบแต่เจ้าพระยาบรมวงศ์
เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงพระนิพนธ์อธิบาย
ไว้ในคำนำเมื่อจัดพิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. ๒๔๕๗ ดังต่อไปนี้

“หนังสือพงศาวดารเหนือ พระบาทสมเด็จพระ
 พุทธเลิศหล้านภาลัย เสด็จดำรงพระเกียรติยศเป็นกรม
 พระราชวังบวรสถานมงคล มีรับสั่งให้พระวิเชียรปรีชา
 (น้อย) เป็นผู้รวบรวมเรื่องมาเรียบเรียง เมื่อปีเถาะ นพศก
 จุลศักราช ๑๑๖๘ พ.ศ. ๒๓๕๐ ต้นฉบับที่มีในหอพระสมุดฯ
 มีบานแพนกดังนี้

‘ข้าพระพุทธเจ้า พระวิเชียรปรีชา น้อย เจ้ากรม
 ราชบัณฑิตขวา ได้รับพระราชทานเรียบเรียงเรื่องสยามราช-
 พงศาวดารเมืองเหนือ ตั้งแต่บาธรรมราช สร้างเมือง
 สัชชนาโดย เมืองสุวรรณคโลก ได้เสวยราชสมบัติ ทรง
 พระนามพระเจ้าธรรมราชาธิราช เป็นลำดับลงมา จนถึง
 พระเจ้าอู่ทองสร้างกรุงศรีอยุธยาโบราณราชธานี โดยกำลัง
 สถิตบัญญัติกัณฐกรูปอันน้อย ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย
 ขอเดชะ’

นอกจากนั้น สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ
 ยังได้ประทานข้อคิดเกี่ยวกับพงศาวดารเหนือไว้ว่า หนังสือ
 นี้ชื่อรวมเรียกว่าพงศาวดารเหนือนี้ ที่จริงเป็นหนังสือ

หลายเรื่องมีมาแต่ครั้งกรุงเก่า แต่เดิมดูเหมือนจะจดจำไว้
 เป็นเรื่องต่าง ๆ กัน ที่พระองค์ท่านได้เคยเห็นมา บางเรื่อง
 มีอยู่ในตอน จะฟังเอามารวบรวม แลแต่งหัว ต่อเชื่อมให้
 เป็นเรื่องเดียวกัน เมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้าน
 ภาลัย รัชกาลให้พระวิเชียรปรีชาเรียบเรียง วิชเรียบเรียง
 อยู่ข้างจะไขว่ไขว่สับสน บางทีเรื่องเดียวกันเล่าซ้ำเป็น
 สองหนก็มี หนังสือพงศาวดารเหนือนี้ พระบาทสมเด็จพระ
 พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีรับสั่งให้พิมพ์เป็นครั้งแรก
 เมื่อปีมะเส็ง เอกศก จุลศักราช ๑๒๓๑ พ.ศ. ๒๔๑๒ มี
 เรื่องตำนานพระแก้วมรกตติดอยู่ข้างท้ายด้วย ในการพิมพ์
 ครั้งต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๗ ส้มเด็จพระบรมราชาธิบดี
 ราชานุภาพ ได้ให้พิมพ์ตามฉบับเดิมโดยพระองค์ท่านมิได้
 สอบสวนเนื้อหาหรือข้อเท็จจริง แต่ได้ทำหัวข้อบอกชื่อ
 เรื่องในพงศาวดารเหนือไว้ทุก ๆ เรื่อง เพื่อสะดวกแก่ผู้อ่าน
 ส่วนเรื่องที่เล่าซ้ำกันได้ตัดออกเสีย

กรมศิลปากร ขออนุโมทนาในกุศลราศีทักษิณา-
 นุพทาน ซึ่งเจ้าภาพได้บำเพ็ญอุทิศแด่ นายพิสัย โชติยา-

นนท์ เป็นบิดุ่ปฏิฐานธรรม และให้พิมพ์หนังสืออันแจก
 จ่ายเป็นกุศลวิทยาทาน ขอกุศลทั้งนั้นจงเป็นปัจจัยดลบันดาล
 ให้ นายพิสัย ไชตยานนท์ ผู้ล่วงลับไปแล้ว ประสพแต่
 อริฏฐคุณมณูญผล ในสัมปรายภพทุกประการเทอญ

กรมศิลปากร

๒๙ มีนาคม ๒๕๐๘

สารบาญ

หน้า

๑.	เรื่องพระยาจักร์ดำตังจุลศักราช	๑
๒.	เรื่องสร้างเมืองสวรรค์โลก ยกบาธรรมราช ขึ้นเป็นพระยาธรรมราชาครองเมืองสวรรค์โลก	๒
๓.	เรื่องพระร่วงอรุณกุมารเมืองสวรรค์โลก	๙
๔.	เรื่องพระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎก	๒๓
๕.	เรื่องเมืองพิษณุโลก	๒๔
๖.	เรื่องสร้างพระชินสีห์ ชินราช	๒๙
๗.	เรื่องสร้างเมืองเด่นาราชนคร	๓๒
๘.	เรื่องพระร่วงเมืองสุโขทัย	๓๓

นายพิสัย โชติยานนท์
ขาดะ ๑๐ สิงหาคม ๒๔๕๑
มรณะ ๖ สิงหาคม ๒๕๐๗

ประวัติ

นายพิสัย โชติยานนท์

(อนุชิม เต็งมณี)

นายพิสัย โชติยานนท์ เกิดเมื่อ ๓๐ ส.ค. ๒๔๕๓
บึงฉลวย ณ บ้านหมู่ที่ ๔ ตำบลวังไม้ขอน อำเภอวังไม้
ขอน จังหวัดสวรรณโลก เดิม (ปัจจุบัน เปลี่ยนเป็นหมู่
ที่ ๓ ตำบลวังไม้ขอน อำเภอสวรรณโลก จังหวัดสุโขทัย)
เป็นบุตรคนที่ ๖ ของคุณพ่อเฉลิม คุณแม่มนี โชติยานนท์
มีพี่น้องร่วมบิดามารดา รวม ๗ คน คือ

๑. นางบุญพร้อม (เนย) ปวงระฤทธิ
๒. นางแดง โชติยานนท์
๓. นางกิมลี เหล่าไพโรจน์ (ถึงแก่กรรม)
๔. นางกิมล้วน โชติยานนท์
๕. นายสลุย โชติยานนท์ (ถึงแก่กรรม)
๖. นายพิสัย โชติยานนท์
๗. พ.อ. เณลียว โชติยานนท์

เมื่อเยาว์ได้ศึกษาที่ ร.ร. สวรรคโลก “สวรรค
 วิทยา” จนถึง พ.ศ. ๒๔๖๑ จึงได้ไปศึกษาต่อที่ ร.ร. มัชฌม
 ตัวอย่าง กลับมารับราชการเป็นเสมียนฝึกหัดศาลยุติธรรม
 จังหวัดสุโขทัย ถึง พ.ศ. ๒๔๗๒ จึงย้ายมารับราชการเป็น
 ครู ร.ร. สวรรคโลก “สวรรควิทยา” จนถึง พ.ศ.
 ๒๕๐๐ จึงได้ย้ายไปเป็นครูใหญ่ ร.ร. ศรีนคร จนกระทั่ง
 ถึงแก่กรรม

อุปสมบท

นามฉายา โชติโก

นามพระอุปัชฌาย์ พระครูสวรรค์วรนายกบิณฑกสุนทร
 (ปัจจุบัน พระสวรรค์วรนายก)

อุปสมบท เมื่อวันอาทิตย์ที่ ๑๖ มกราคม ๒๔๗๒ ที่วัด

สวัสดิการาม (วัดต้นหาด)

ลาอุปสมบท เมื่อวันที่ ๓ สิงหาคม ๒๔๗๒ รวมเวลาอุป-

สมบท ๒๐๑ วัน ได้นักธรรมตรี

สมรสเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๓ มีบุตรธิดา รวม ๑๒ คน ดังนี้

๑. ร.ท. อติเรก โชติยานนท์

๒. นายเอกกลาภ โชติยานนท์
๓. นายอมฤต โชติยานนท์
๔. นางสาวเอมอร โชติยานนท์
๕. นายอุกรณ์ โชติยานนท์
๖. นางแจ่มใส วรรณไกรโรจน์
๗. นายอัครา โชติยานนท์
๘. นายปราโมทย์ โชติยานนท์
๙. นางสาวพูนสุข โชติยานนท์
๑๐. นายเรืองทิพย์ โชติยานนท์
๑๑. ด.ช. อวยชัย โชติยานนท์
๑๒. ด.ญ. วลัยพร โชติยานนท์

ได้รับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์

- วันที่ ๔ พ.ค. ๒๔๙๑ เหรียญทองมงกุฎไทย
 วันที่ ๕ พ.ค. ๒๔๙๖ เบญจมาภรณ์มงกุฎไทย
 วันที่ ๕ พ.ค. ๒๔๙๙ เหรียญจักรพรรดิมาลา

แด่คุณพ่อ

การที่ต้องสูญเสีย คุณพ่อ ไปโดยกะทันหัน เช่นนี้
ทำให้พวกลูก ๆ และผู้ซึ่งคุณพ่อได้อุปการะมาประดุจลูกทุก
คน ต้องได้รับความเศร้าสลดอย่างสุดซึ้ง และนับเป็นการ
สูญเสียครั้งยิ่งใหญ่ในชีวิตของพวกเรา ทำให้พวกเราทุก
คนต้องจำวันที่ ๖ ส.ค. ๐๗ อันเป็นวันชั่วร้ายไปจนตลอด
ชีวิต ในชั่วอายุ ๕๖ ปีของคุณพ่อ รู้สึกว่าเป็นช่วงระยะ
เวลาที่สิ้นเกินไปสำหรับการมีชีวิตอยู่ในโลกนี้ เพราะคุณ
พ่อยังแข็งแรง ยังน่าจะเป็นร่มโพธิ์ร่มไทรให้แก่พวกเรา
ภายในครอบครัว และแก่ผู้อื่นที่ได้รับความเดือดร้อนอีก
มาก ซึ่งคุณพ่อได้ปฏิบัติหน้าที่ของ “คุณพ่อ” ที่ดีในด้าน
การศึกษาแก่ลูก ๆ จนครบถ้วน และลูก ๆ ของคุณพ่อ
ส่วนมากก็ได้สำเร็จการศึกษา และได้ประกอบอาชีพเป็น
หลักเป็นฐานแล้ว เมื่อหมดภาระแก่ลูก ๆ แทนที่คุณพ่อ
จะได้พักผ่อน คุณพ่อกลับทุ่มเทกำลังกายกำลังใจที่จะ
ประกอบกรรมดีต่อไป โดยพยายามจะสร้างความเจริญให้
แก่โรงเรียน “ศรีนคร” อยู่อย่างเร่งรีบ แต่ก็ยังไม่ทันที่จะ

สำเร็จสมความมุ่งหมาย คุณพ่อก็มาด่วนจากไปเสียก่อน
 การกระทำของคุณพ่อต่าง ๆ เหล่านี้ พวกเราลูก ๆ ขอ
 ตงปณิธานว่า จักยึดถือ การกระทำ ของคุณพ่อ ในอดีต เป็น
 แนวทาง และ แบบอย่างใน การดำเนิน ชีวิตของ พวกลูก ๆ
 ทุกคน และพวกเราลูก ๆ เชื่อเป็นอย่างยิ่งว่า กุศลกรรม
 ที่คุณพ่อของลูก ๆ ได้บำเพ็ญมาในระหว่างมีชีวิตอยู่ จัก
 เป็นเครื่องส่งผลให้คุณพ่อได้สู่สุคติในสัมปรายภพ

จากลูกทุกคนของคุณพ่อ

ความอาลัยต่อครูพิสัย ไชติยานนท์

ครูพิสัย ไชติยานนท์ เป็นแบบอย่างของครูที่ดีคน
หนึ่ง ซึ่งได้เคยร่วมการปฏิบัติราชการมากับข้าพเจ้าตั้งแต่
ครั้งข้าพเจ้าดำรงตำแหน่งนายอำเภอสุวรรณคโลก ครูพิสัย
เป็นผู้ที่เอาใจใส่ให้การศึกษแก่กุลบุตรกุลธิดา และได้
สร้างสรรความเจริญก้าวหน้าให้แก่ วงการศึกษาในอำเภอ
สุวรรณคโลกเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในการสร้างหอวิท-
ยาศาสตร์ของโรงเรียนสุวรรณควิทยา ครูพิสัยเป็นกำลัง
สำคัญผู้หนึ่งที่ออกแสวงหาวัสดุและเงินทุนตลอดจนควบคุม
การก่อสร้างจนสำเร็จเรียบร้อย ตลอดเวลาที่ครูพิสัยเป็นผู้
ช่วยครูใหญ่โรงเรียนสุวรรณควิทยา ก็ได้ติดต่อขอความร่วมมือ
มาจากข้าพเจ้าโดยใกล้ชิด และได้ช่วยกันทั้งในด้านความ
คิด กำลังแรงในการสร้างสรรความเจริญก้าวหน้าให้แก่
วงการศึกษาของอำเภอสุวรรณคโลก ก่อนที่ข้าพเจ้าจะย้าย

ไปดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดลำปาง ข้าพเจ้าได้ขอให้ครูพิสัย โชติยานนท์ ไปเป็นครูใหญ่โรงเรียนศรีนคร ตำบลศรีนคร (คลองมะพลับ) อำเภอสุวรรณภูมิ เพราะเห็นว่าครูพิสัย มีคุณลักษณะ ที่จะไปสร้าง ความเจริญให้แก่โรงเรียนที่เพิ่งตั้งใหม่ และสามารถรวมกำลังของประชาชน ในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนช่วยการศึกษาได้ เมื่อข้าพเจ้ากลับมาเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดสุโขทัยในรอบนอก ก็ได้พบกับครูพิสัยมาติดต่อขอความร่วมมือในการสร้าง อาคารเรียนของโรงเรียนศรีนคร โดยใกล้ชิดอีก ซึ่งข้าพเจ้าก็ได้ให้ความร่วมมือช่วยเหลือด้วยความเต็มใจ อยู่ ๆ ในวันที่ ๖ สิงหาคม ๒๕๐๗ ข้าพเจ้าได้รับข่าวอันตกใจว่า ครูพิสัยสิ้นใจด้วยโรคลมบ้าหมูแล้ว ข้าพเจ้าเสียใจเหมือนต้องเสียญาติไปคนหนึ่ง และทางราชการได้สูญเสียกำลังสำคัญในการพัฒนาการศึกษาไปแรงหนึ่งทีเดียว

ฉะนั้น ในโอกาสที่ได้มีการพระราชทานเพลิงศพ ครูพิสัย โชติยานนท์ ในครั้งนั้น ทำให้ข้าพเจ้ารำลึกถึงครู

พิสัย ไชติยานนท์ด้วยความอาลัยยิ่ง ขอดวงวิญญาณของครู
 พิสัย ไชติยานนท์จงประสบสุขในสัมปรายภพโพ้นเทอญ ฯ

บ. ศิริสนธิ

(นายเชื้อม ศิริสนธิ)

ผู้ว่าราชการจังหวัดสุโขทัย

๓ เมษายน ๒๕๐๘

คำของคน

ของสุธรรม วงศ์โดยหวัง

ปลัดจังหวัดสุโขทัย

คุณนายสำรวย กับ คุณเอกตาก ได้มาขอร้องให้
ข้าพเจ้าช่วยเขียนบทความอะไรสักอย่างหนึ่ง เพื่อรวมพิมพ์
กับของท่านอีกหลายคน แจกเป็นที่ระลึกในงานพระราชทาน
เพลิงศพครุพิสัย โชติยานนท์ ข้าพเจ้าไม่มีเวลาที่จะค้น
คว้าเขียนเรื่องราวต่าง ๆ ได้ดี สัมเจตน์จำนงของเจ้าภาพได้
แต่กริบปากเพราะเห็นว่า ครุพิสัย โชติยานนท์ เป็นคนดี
คนหนึ่ง ชอบช่วยเหลือในกิจการของผู้อื่น จะเป็นเรื่อง
ส่วนตัวหรือราชการก็ตาม ไม่เคยนิ่งดูดาย ลูกหลานของ
เพื่อนฝูง เข้าโรงเรียนไม่ได้ ไม่มีงานทำ ก็เป็นธุระช่วย
จัดให้โดยไม่รังเกียจ เมื่อข้าพเจ้าเป็นนายอำเภอสวรรค-
โลก ระหว่างการทำบัตรประจำตัวประชาชนของอำเภอนี้
เมื่อเดือนเมษายน ๒๕๐๗ ผ่านมาถึงตำบลศรีนคร ผู้คนมา
ขอทำบัตรกันคับคั่ง เจ้าหน้าที่ม่นอยเขียนให้ไม่ทัน ครุ

พิสมัยได้เห็นเหตุการณ์ จึงเรียกศิษย์เก่า ทั้ง ม. ๖ จำนวน
 ๑๐ คน พร้อมทั้งตัวเองช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ ทำให้การ
 ทำบัตรเสร็จได้รวดเร็ว ครูพิสมัยยังได้พาศิษย์ติดตามช่วย
 เจ้าหน้าที่ทำบัตรไปตามบลอื่น ๆ อีกหลายแห่ง พวกเรา
 สบายใจได้รับความสะดวก และนึกถึงความดีของครูพิสมัย
 ในเรื่องนี้อยู่ตลอดเวลา และเมื่อทราบการสิ้นชีวิตของครู
 พิสมัย ต่างรู้สึกเสียดายและเศร้าสลดเป็นอันมาก หากยังมี
 ชีวิตอยู่ยังจะช่วยกันทำประโยชน์ ส่วนรวมได้อีกมิใช่น้อย
 ชีวิตของครูพิสมัยได้เริ่มต้นด้วยการเป็นครูมาจนถึงที่สุด เสีย
 ชีวิตก็อยู่ในตำแหน่งครูใหญ่โรงเรียนศรีนคร โรงเรียน
 แห่งนี้ได้เจริญก้าวหน้าเป็นปึกแผ่นนานนิม ก็เพราะครู
 พิสมัยได้เป็นกำลังสำคัญ ทำการปรับปรุงให้ทันสมัย แต่
 บัดนี้ครูพิสมัยได้ตัดของน้อยเฉพาะตัวไปสู่ปรโลก ทั้งความ
 ดีไว้ให้นิยามมิตรและศิษย์ได้ระลึกถึงอยู่ ยิ่งความเศร้า
 เสียดายและอาลัย ให้เกิดแก่ผู้รู้จักคุ้นเคยโดยทั่วไป เมื่อ
 พิจารณาดูเพียงผิวเผิน จะเห็นว่าคนที่เกิดมาแล้วตายไป
 ชีวิตร่างกายก็ดับสูญ ถูกเผาเป็นเถ้าถ่านจมดินจมทรายไม่
 มีประโยชน์อะไรเลย สู้แม่แต่ร่างของสัตว์บางชนิดก็ไม่ได้

ทำให้นึกถึงพระนิพนธ์ภาษิต ของสมเด็จพระปรมานุชิต
ชิโนรสที่ว่า

พฤษภกาสร อิกกุญชรอันปลดปลง

โททนต์เส่นกง สำคัญหมายในกายนี้

นรชาติวางวาย มลายสิ้นทั้งอินทรี

สถิตทั่วแต่ชีวิตี ประดับไว้ในโลกา

ความแห่งภาษิตนี้ อาจพิจารณาได้ ๒ ทาง คือ
ในด้านวัตถุ กับ ในด้านคุณธรรม

ในด้านวัตถุ คนกับสัตว์เมื่อตายแล้วย่อมมีค่า
และความต้องการต่างกันมาก ตามที่ปรากฏในภาษิตนี้
เมื่อถอดใจความแล้วคงมีความหมายว่า “วัวควายและ
ช้างเมื่อตายแล้ว ยังมีเนื้อหนังเขาและกระดูกเป็นประโยชน์
ต่อไปอีก และยังมีคนต้องการสิ่งเหล่านี้ ส่วนคนที่เกิดมา
ตายไปแล้ว ย่อมสูญสิ้นไปไม่มีอะไรเหลือให้เป็นประ-
โยชน์ ร่างของสัตว์ยังมีคนต้องการ มีค่าและราคาคิดเป็น
เงินเป็นทองได้ ส่วนร่างของคนไม่มีใครต้องการ และ
ไม่มีราคาที่จะคิดเป็นเงินเป็นทองได้อีก ประโยชน์ในด้าน
วัตถุของคนผู้สัตว์ไม่ได้

ในด้านคุณธรรม ถ้าพิจารณาในด้านคุณธรรม
 ที่มีอยู่ทั้งในตัวคนและสัตว์ ทั้งขณะมีชีวิตอยู่หรือตาย
 แล้วก็ตาม จะเห็นว่าคนย่อมมีราคาและมค้ายิ่งกว่าสัตว์
 จะเอามาเปรียบเทียบกันไม่ได้เลย ห่างไกลกันเหมือนฟ้า
 กับดิน คนย่อมมีค่าสูงกว่าสัตว์เหลือที่จะคณานับ คนออก
 อย่างหนึ่งที่เราเรียกว่ามนุษย์เป็นผู้มีใจสูง ย่อมรู้จักตรึกตรอง
 มีสติปัญญา มันสมองที่คิดนึกสร้างความสำเร็จก้าวหน้าให้
 แก่ตัวเอง ประเทศชาติบ้านเมือง ส่วนสัตว์หาได้มีสติ
 ปัญญาที่จะคิดนึกได้ดังที่กล่าวมาแล้วนั้นไม่ สัตว์มีค่าเพียง
 วัตถุเนื้อตัวร่างกาย ที่พอจะคิดเป็นราคาเงินได้เท่านั้น หา
 ได้มีคุณธรรมที่จะสร้างความสำเร็จให้แก่ตัวเองและประเทศ
 ชาติบ้านเมืองดังเช่นมนุษย์ไม่ งานที่คนสร้างไว้แม้ตาย
 แล้วยังปรากฏเป็นประโยชน์แก่คนรุ่นหลังเป็นเวลานานไม่
 เสื่อมคลาย แต่ของสัตว์เมื่อเนื้อหนังกระดูกงาหมดแล้ว
 จะไม่มีอะไรเหลืออยู่เหมือนผลงานที่คนทำไว้ ประโยชน์
 ในด้านคุณธรรมของสัตว์ไม่มี จึงสู้ของคนไม่ได้

แม้ในกลุ่มของคนหรือมนุษย์รวมกันเป็นประเทศ
 หนึ่ง ๆ มีพลเมือง มาก น้อย ตามฐานะ ของ แต่ละ ประเทศ

แต่ละคนยังมีค่าไม่เท่ากัน แม้ค่าแห่งแรงงานที่ประกอบ
 ของแต่ละคน ก็ยังมีรายได้ไม่เท่ากัน แรงงานกรรมกร
 บางขณะมีรายได้วันละ ๑๒—๒๐ บาท แรงงานช่างไม้วัน
 ละ ๓๕—๕๐ บาท แรงงานพ่อค้าอาจมีรายได้วันละ ๒๐๐
 บาท ๓๐๐ บาท หรือหนึ่งหมื่นบาทก็มี แรงงานของเศรษฐี
 มหาเศรษฐีที่มีโรงงานอุตสาหกรรมทำรถยนต์ บ่อน้ำมัน
 อาจมีรายได้ แม้เพียง ลูกตุ้ม ของ นาฬิกา แก้วชน แก้วลง
 ครึ่งหนึ่ง นับเป็นเงินหลายสิบล้านบาทก็มี แม้ในกลุ่ม
 ข้าราชการก็มีรายได้ไม่เท่ากันมากน้อยลดหลั่นกัน ข้าราชการ
 ชนชั้นผู้น้อยมีรายได้อย่างต่ำวันละ ๑๕—๒๐—๓๐ บาท
 ข้าราชการชนกลางมีรายได้วันละ ๕๐—๖๐—๘๐ บาท ข้าราชการ
 ชนชั้นผู้ใหญ่ มีรายได้วันละ ๑๐๐—๒๐๐—๓๐๐ บาท
 ตามฐานะและตำแหน่งของตน

ค่าของคนย่อมแสดงออกโดยผลของงาน งานที่
 ทำสำเร็จแต่ละชิ้น เป็นเครื่องวัดความสามารถของแต่ละคน
 จึงทำให้มองเห็นค่าของคนเด่นชัดยิ่งขึ้น ค่าของคนที่มีคุณ
 จะยกย่องสรรเสริญ อยู่ที่ประกอบคุณงามความดี แม้ตาย
 ไปแล้ว หากได้ทำความดีไว้ถึงขนาด คนทั้งหลายก็จะพา

กันสร้างอนุสาวรีย์ไว้เป็นเครื่องสักการะบูชากราบไหว้ นึก
ถึงอยู่ตลอดเวลา

คนเกิดมาครั้งแรก ก็มีแต่ตัวเปล่า ๆ มีชีวิตอยู่ใน
โลกนี้อาศัยสิ่งแวดล้อมเข้าช่วยเหลือ มีบุคคลบุคคลแต่หน
หลังเข้าสนับสนุนดลบันดาลให้ทำดีบ้าง ทำชั่วบ้าง ที่ทำดีก็
ได้รับผลดีเป็นเครื่องตอบแทน ได้ตำแหน่งหน้าที่ตามอำนาจ
วาสนา มีทรัพย์สินสมบัติร่ำรวย จะจับจ่ายใช้สอยบำรุงความ
สุขอย่างไร ไม่รู้จักหมดสิ้น ดูประหนึ่งว่าโลกนี้เป็นของ
เขาแต่ผู้เดียว มีผู้คนเคารพยำเกรง ยอมสวามิภักดิ์เป็น
ข้าช่วงใช้ บางคนทำชั่วโดยอาศัยอำนาจวาสนาของตน
เข้าช่วยเหลือ สันตวนกว่าไม่ตาย ก่อความเดือดร้อนให้
แก่คนอื่น ๆ แม้ขณะที่มีชีวิตอยู่ไม่มีผู้ใดกล้าทักท้วงหรือ
ขัดขวางก็ตาม ก็มีคนนึกสาปแช่งอยู่ในใจ เมื่อสิ้นชีพ
แล้วผลกรรมนั้นจะต้องปรากฏให้เห็นเป็นตัวอย่างในทางไม่
ดี ตรึงตราไว้ในโลก ดังภาษิตประโยคสุดท้ายว่า “สถิต
ทั่วแต่ชีวิต ประดับไว้ในโลกา”

ประวัติศาสตร์ ที่ล่วงมาแล้ว หลายพันปีจนถึงปัจจุ-
บัน ย่อมติดตามและจารึกทั้งความดีและความชั่วของคน

ทำไว้ เป็นตำรับตำราเล่มใหญ่ นำมาให้การศึกษานี้
 ปัจจุบัน เพื่อเป็นตัวอย่างทั้งดีและไม่ดี ให้เป็นเครื่อง
 เตือนใจคนที่มิชีวิตอยู่ว่า “คนที่ทำดีมาแล้วเขาได้รับผลดี
 แล้ว แม้ตายไปแล้วคนก็ยกย่องสรรเสริญ ช่วยกันสร้าง
 อนุสาวรีย์ไว้กราบไหว้ ควรทำตัวอย่างเขา เราจะได้รับ
 ผลดีบ้าง คนที่ทำชั่วมาแล้ว เขาได้รับกรรมสนองตามผล
 แห่งความชั่วนั้น แม้ตายไปแล้ว คนก็ตณินินทา พากัน
 สัปแช่ง ไม่ควรทำตามอย่างเขา และคนทำชั่วนั้น ไม่
 เคยมีใครช่วยกันสร้างอนุสาวรีย์ไว้เพื่อเคารพกราบไหว้เลย
 มีแต่ประวัติศาสตร์จะเขียนสัปแช่งไว้อย่างเดียวเท่านั้น

คนที่เกิดมาแล้ว แม้ไม่ทำความดีอดร้อนให้แก่
 คนอื่น สร้างความดีให้แก่ตนและครอบครัวของตนก็ได้อะไร
 ว่า เขาได้ทำประโยชน์ส่วนของตนสำเร็จแล้ว แต่ตาม
 หลักธรรมกล่าวว่าเขาได้ประโยชน์เพียงชกเดียว แต่เมื่อ
 เขาทำประโยชน์ตนสำเร็จดังกล่าวนั้นด้วย และได้ช่วย
 กันทำประโยชน์แก่คนอื่นสำเร็จอีกด้วย เช่นช่วยในกิจ
 การสาธารณะประโยชน์ทั่ว ๆ ไป ตามหลักธรรมกล่าวว่า
 เขาได้ประโยชน์ทั้งตัวเองและทั้งผู้อื่น หรือเรียกว่าได้ประ-

โยชน์เต็มลูกทเดียว เหมือนผลส้มที่ผ่าออกเป็น ๒ ซีก
ซีกหนึ่งของตน อีกซีกหนึ่งของคนอื่น ๆ เมื่อทำประโยชน์
ได้ ๒ ทางแล้ว ก็ได้ผลเต็มเม็ดเต็มหน่วย คือเต็มลูก

ครูพิสมัย โชติยานนท์ ผู้ล่วงลับไปแล้วสร้างความ
ดีให้แก่ตนเอง เป็นสุภาพบุรุษมีศีลธรรมประจำใจ เป็น
ที่รักใคร่ของศิษยานุศิษย์และญาติมิตร เป็นตัวอย่างอันดี
ของลูกหลานและเพื่อนฝูง ความดียังฝังอยู่ เมื่อระลึกถึง
ครูพิสมัยได้สร้างความดีให้แก่คนอื่น และได้ร่วมกันสร้าง
โรงเรียนและตั้งสาธารณะประโยชน์เป็นอันมาก นับว่าได้
ทำประโยชน์ตนและประโยชน์ผู้อื่นสมบูรณ์แล้ว ได้ประ-
โยชน์เต็มลูกแล้ว ขอให้ครูพิสมัย โชติยานนท์ จงไปสู่สุคติ
โลกสวรรค์ในสัมปรายภพนั้น เทอญ

ค่าของคนอยู่ที่ผลของงาน อยู่ที่การทำความดี
ทำประโยชน์ตน และผู้อื่นได้สมบูรณ์

รำลึกถึงพระคุณของครูพิสัย โชติยานนท์

สำราญ พร้อมกุล

เศรษฐการจังหวัดสุโขทัย

ผมเป็นเด็กเกิดที่สวรรคโลก เรียนที่โรงเรียน
สวรรควิทยาดังแต่รุ่นคุณครูพิสัย โชติยานนท์ (เดิมท่าน
ชื่อ อุณหัสม เต็งมณี) ในสมัยนั้นเป็นการศึกษาแผนเก่า
มีหนังสือเรียนน้อยเล่ม แต่เล่มครูพิสัยจำจําไซ้เอาให้
เก่งจริง ๆ ไม่ได้เรียน หนังสือ หลาย ๆ เล่ม หรือมากมาย
หลายวิชาเหมือนการศึกษาแผนใหม่ในรุ่นปัจจุบันนี้ ครู
พิสัยท่านสอนพวกผมให้เก่งเป็นเล่ม ๆ ไป วิธีสอนของ
ท่านที่จะทำให้ลูกศิษย์เก่งก็คือไม่เรียวหรือไม่บรรทัดหวดกัน
ผมเป็นนักเรียนคนหนึ่งที่เคยเรียนไม่เก่ง จึงถูกไม่เรียวหรือ
ไม่บรรทัดลงกันไม่เว้นแต่ละวัน ยิ่งเป็นฤดูหนาวด้วยแล้ว
เจ็บदनัก เมื่อตอนเด็ก ๆ ที่ถูกไม่เรียว ผมรู้สึกว่ารูด
และตึงจริง บางวันคิดหนีโรงเรียน เพราะกลัวจะถูกไม่
เรียว พอโต ๆ ขึ้น เรียนชั้นมัธยม ค่อยห่างไม่เรียว

หน้อย   เมื่อออกจากโรงเรียนสวรรควิทยาไปเรียนต่อที่
 กรุงเทพฯ ฯ จนกระทั่งจบมหาวิทยาลัยแล้ว ก็เกิดความรู้สึก
 ว่าถ้าไม่มีใบเรียวของครูพิสัย ผมคงไม่ได้เข้ามหาวิทยาลัย
 และเมื่อออกมาทำงานมีตำแหน่งหน้าที่ ก็ยังรู้สึกซาบซึ้ง
 คุณค่าของใบเรียวของคุณครูยิ่งชน ถ้าไม่มีใบเรียว ผม
 คงไม่ได้มานั่งทำงานรับราชการได้อย่างนี้ ผมบอกได้ว่า
 เมื่อโต ๆ อย่างนี้แล้ว ยิ่งรู้สึกสำนึกถึงพระคุณของคุณครู
 มากขึ้นทุกที คุณครูพิสัย โชติยานนท์ เป็นครูหนึ่งทช่วย
 สร้างผมให้โตมาถึงขนาดนี้ ถึงแม้ว่าจะไม่ใช่ตำแหน่ง
 ใหญ่โตอะไร ก็ทำให้ผมเลี้ยงชีพอยู่ได้อย่างสุขสบายพอ
 สสมควรแก่อดีตภาพ และพอเทียมหน้าเทียมตาเพื่อนฝูงทั้ง
 หลายได้ ผมกลับมารับราชการในจังหวัดบ้านเกิดเมือง
 นอนแล้ว คุณครูพิสัยท่านก็ยังเป็นคุณครูของผมเหมือน
 อย่างเดิม แต่ท่านมักจะให้เกียรติแก่ผมอย่างข้าราชการ
 ชั้นผู้ใหญ่ กิริยาท่าทีที่ท่านต้อนรับผมไม่ใช่ในฐานะลูก
 ศิษย์ของท่าน แต่ผมไม่ยอมให้ท่านทำเช่นนั้น ผมเคย
 บอกกับท่านเสมอว่าผมยังเป็นลูกศิษย์ของท่านอยู่ และ
 จะเป็นลูกศิษย์ของคุณครูไปจนวันตาย ผมตกใจมากที่สุด

เมื่อได้ทราบข่าวคุณครูพิสัยสิ้นชีวิตอย่างกะทันหัน มีความ
รู้สึก ภายในจิตใจ คล้ายกับ พ่อแม่ ที่สิ้นชีวิต จากผมไป เช่น
เดียวกัน

ผมไม่มีปัญญาสูงพอ ที่จะเขียนคติ สำหรับเป็นอนุ-
สรณ์ในการ พระราชทาน เพด็จศพ คุณครูพิสัย โชติยานนท์
ในครั้งนั้นได้ ผมรู้สึกจนปัญญาเมื่อบุตรชายของคุณครูพิสัย
มาขอบทความหรือคติของผมไปพิมพ์ ในหนังสือ อนุสรณ์
ผมจึงเขียนได้แต่ความ รู้สึกของผม ทมต่อคุณครูพิสัยดังที่ได้
พรรณนาไว้ข้างต้นนี้ ผมเชื่อว่า “พระคุณของครูก็เปรียบ
เสมือนพ่อแม่ ซึ่งลูกศิษย์ควรเคารพบูชาและจะลืมเสีย
มิได้” บุคคลที่มีความกตัญญูรู้คุณของครูย่อมมีความเจริญ
แน่นอน

๒ ๒๔ ควยความอาลัยยง

ครูพิสัย ไชติยานนท์ เป็นเพื่อนรักอันสนิทของ
ข้าพเจ้า เป็นเพื่อนที่ข้าพเจ้ามีความไว้วางใจที่สุด คุณ
พิสัยและข้าพเจ้า เคยร่วมงานกันในสมัย ที่ข้าพเจ้า ดำรงตำแหน่ง
ครูใหญ่โรงเรียนสวรรคโลก “สวรรควิทยา” เป็น
เวลาถึง ๑๑ ปีเศษ คุณพิสัยเป็นผู้มีอัธยาศัยอันดีต่อมิตร
สหายและหวังดีต่อศิษย์เป็นอย่างดียิ่ง เป็นผู้รักงานรักเด็ก
เป็นครูที่อุทิศกายและใจให้แก่การเป็นครูโดยแท้จริง แม้
ในบางครั้งอาจจะรุนแรงไปบ้างเมื่อเห็นศิษย์ทำผิด แต่ด้วย
น้ำใจแล้วเป็นผู้ที่มีความปรารถนาดีต่อศิษย์จริง ๆ ฉะนั้น
บรรดาศิษย์ของคุณพิสัยจึงทั้งรักและเกรง ข้าพเจ้ากล่าวพูด
ได้อย่างเต็มปากว่า คุณพิสัยได้มีส่วนช่วยเหลือข้าพเจ้าใน
ระหว่าง ที่ข้าพเจ้า เป็นครูใหญ่ อยู่ในโรงเรียน สวรรควิทยา
มากที่สุด คุณพิสัยกับข้าพเจ้ามีความเห็นตรงกันว่า เรา
ทำงานเพื่องาน ผลของงานทำให้เรามีความสุข ฉะนั้น
เราจึงร่วมกันทำงานกับเพื่อนครูในโรงเรียน ด้วยความสนุก
และสบายใจ การสร้างหอวิทยาศาสตร์ การสร้างรั้วของ

โรงเรียนสำเร็จได้ เพราะคุณพิสัย เป็นกำลัง ที่สำคัญที่สุดคน
 หนึ่ง เรามีความหวังที่สัมพันธ์กันในการสร้างคุณงาม
 ความดี การที่คุณพิสัยมาด่วนสิ้นชีวิตจากไปเช่นนั้น ได้ทิ้ง
 รอยพิมพ์ใจแห่งคุณงามความดีไว้ให้มิตรสหาย และคนรุ่น
 หลังระลึกถึงและเตือนใจ ข้าพเจ้ามีความอาลัยและเศร้า
 สลดใจในการจากไปของคุณพิสัยอย่างสุดซึ้ง แต่การตาย
 เป็นของธรรมดาโลก ไม่มีใครจะล่วงพ้นไปได้ ข้าพเจ้า
 ขอตั้งจิตอธิษฐาน ขออำนาจแห่งคุณงามความดีที่คุณ
 พิสัยได้กระทำไว้ กับกุศลผลบุญที่บรรดาญาติมิตรได้นำ
 เพี้ยอุทิศให้ตั้งแต่นั้นมาจนถึงบัดนี้ จงดลบันดาลให้ดวง
 วิญญาณของคุณพิสัยไปสู่สุคติในสัมปรายภพ เทอญ

เจริญ ฐ. วิทยศักดิ์

ผู้ตรวจราชการกระทรวงศึกษาธิการ

ภาคศึกษา ๗

คุณครูยังอยู่

คุณครูพราก จากไป ใจโศรกเศร้า
คำที่เฝ้า สอนสั่ง ยังติดหู
เราได้ได้ เพราะจำ เชื่อคำครู
เหมือนครูอยู่ ค่ำค่ำ จำไม่ลืม ฯลฯ

กำปั่น อาทิตย์แก้ว

นายกเทศมนตรี

เทศบาลเมืองสวรรคโลก

แต่... คุณครูพิชัย ไบติยานนท์

โดย สวัสดิ์ งามงอน

ศึกษานิการอำเภอสุวรรณโลก

คุณครูที่เคารพยิ่ง

- มนุษย์ทุกคนย่อมได้ศึกษาเล่าเรียน ทุกคนย่อมมีครูบาอาจารย์
- ครูย่อมต้องมีพระคุณแก่ศิษยานุศิษย์ รักและเมตตาต่อศิษย์ หวังให้ศิษย์เป็นคนดี
- พระคุณของครูมีมากแล้ว เปรียบเทียบแล้วพระคุณของครูเกือบเท่าพระคุณของบิดามารดา
- มนุษย์ทุกคนย่อมรักใคร่ เคารพเทอดทูนบิดามารดาของตน เพราะมีพระคุณเหลือล้ำ
- มนุษย์ทุกคนย่อม มีความกตัญญู และกตเวทิตต่อบิดามารดาของตน มิได้มีที่สิ้นสุด
- มนุษย์ทุกคนย่อมมีความ กตัญญูและกตเวทิตต่อครูบาอาจารย์ของตน มิได้มีที่สิ้นสุด

— มนุษย์ทุกคน ย่อมเคารพ รัก เทอดทูน ครอบา
อาจารย์ของตน เพราะมีพระคุณเหลือล้ำ
คุณครูที่เคารพยิ่ง

— ผมก็เป็นสามัญชนคนหนึ่ง จึงเคารพ รักคุณ
ครู เทอดทูนคุณครูอยู่เสมอ

— ผมรู้สึกในพระคุณของคุณครูอยู่เสมอ และ
พยายามที่จะตอบแทนพระคุณนั้น

— ผมเสียใจที่ได้ทดแทนพระคุณของคุณครูน้อยไป ยัง
ไม่พอใจ ยังไม่จุใจ

— ผมเสียใจที่คุณครู ที่เคารพมาดวน จากไปอย่าง
กะทันหัน ไม่ทันได้พยายามรักษา

— ผมเสียใจที่ผลงาน และความเหนื่อยยากของคุณครู
ยังมีได้ประจักษ์แก่คนทั่วไป

— ผมเสียใจที่ความรักที่คุณครูมีต่อศิษย์นั้น คน
ทั้งหลายไม่ทราบกันทั่ว

— ผมเสียใจ ที่ไม่มีทางใด จะทำให้คุณครูทราบได้
ว่า ผมยังรักและเคารพคุณครูอยู่ตลอดไป

คุณครูพิสมัย โชติยานนท์ เป็นครูจริง ๆ รักเด็ก
รักโรงเรียน เวลาดู ๆ จริง เวลารัก ๆ จริง กับพรรค-
พวกเพื่อนฝูงก็เช่นเดียวกัน จึงทำให้เป็นบุคคลที่คนรักและ
ไว้วางใจ

ในด้านส่วนรวมช่วยทุกด้านไม่รังเกียจ และยอม
เสียสละ การที่มาด่วนมรณะกรรมเร็วเช่นนั้น จึงเป็นที่น่า
เสียตายแต่เศร้าใจยิ่งนัก

เฟื่อง ลิ้มปะพันธ์

นายกสมาคมศิษย์เก่าสุวรรณวิทยา

ข้าพเจ้ารู้สึกเป็นเกียรติที่เจ้าภาพจัดการมาปณกิจ
 ศุภคุณครูพิสัย โชติยานนท์ ได้ขอให้เขียนความรู้สึกส่วน
 ตัวแก่ผู้ลวงลับไปแล้ว ขณะที่ข้าพเจ้าปฏิบัติงานในหน้าที่
 อยู่ที่โรงเรียนพริยาลัย เมื่อวันที่.....พ.ศ. ๒๕๐๗

ข้าพเจ้าได้รับโทรเลขจากคุณตำรวจ โชติยานนท์ บอกว่า
 คุณครูพิสัยถึงแก่กรรม ข้าพเจ้ารู้สึกมันงง เพราะไม่คิดว่า
 คุณครูพิสัย ผู้มีสุขภาพค่อนข้างดีจะมีอายุสั้นถึงขนาดนี้

ความสนิทสนมส่วนตัว ข้าพเจ้าเคยรู้จักกันมาตั้งแต่
 ครั้งเป็นนักเรียนโรงเรียนสุวรรณคิทยา แต่คุณครูพิสัย
 เรียนชั้นสูงกว่าประมาณ ๒-๓ ชั้น แต่มชอเด่น เพราะ
 เป็นนักเรียนหมั่นเรียนเช่นเหรียญทอง รูปร่างสูงโปร่ง
 พอ ๆ กับคุณชน จิตรร จึ่งเป็นทริกของน้อง ๆ ดี นอก
 จากนี้ข้าพเจ้าได้เคยร่วมงานใน แม่สุวรรณคิทยา ด้วยกันอยู่
 สองระยะคือ ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๗๒-๒๔๗๗ และ พ.ศ.

๒๔๘๔-๒๕๐๒ การปฏิบัติงานของเราได้ปฏิบัติกันอย่าง
 เป็นครู ในระยะหลังข้าพเจ้ามีโอกาสกลับมาบริหารงาน
 ในแม่สุวรรณคิทยา ข้าพเจ้าได้รับความร่วมมือจากคุณครู
 พิสัยในด้านการปกครองนักเรียน ติดต่อกับผู้ปกครองและ

หน่วยงานอื่น ๆ ทำให้งาน บริหารโรงเรียน สวรรควิทยา
จะดีหรือเลว เชิญท่านดูเอาเอง คุณครูพิสัยเป็นคนซื่อ
สัตย์ ทำงานตรงไปตรงมา งานบางอย่างไม่กล้าที่จะฟัน
ฝ่า ทงนึกดีไปอย่างเพราะเป็นหลักประกันว่า ทำงานไม่
พลาด ต่อจาก พ.ศ. ๒๕๐๒ ก็แยกกันไปบริหารงาน โดย
คุณครูพิสัยได้ไปเป็นครูใหญ่โรงเรียนนครเตี๋ย ได้สร้างโรง-
เรียนขึ้นจากป่าเป็นโรงเรียนที่น่าอยู่น่าเรียน โรงเรียนหนึ่ง

คุณครูพี่เลี้ยง เป็นผู้พยายามสร้างตนเอง ไม่
ใคร่จะขอพึ่งคนอื่น โดยเฉพาะเป็นผู้ที่รักเด็กเสมอในด้าน
เศรษฐกิจภายในครอบครัวข้าพเจ้าขอชมในข้อนี้ ว่ามีความ
อดสาผลงานในหน้าที่ งานบ้านดี ปกครองบ้านตามหลัก
พอปานทดของแม่บ้าน เป็นผู้พ่อทดของลูก พยายามส่งลูก
เรียนเสมอหน้ากัน ถึงแม่จะมีลูกมากเป็นพิเศษ ก็ยังส่ง
ลูกเรียนสำเร็จได้เกือบหมด

การจากไปสู่ปรโลกของคุณครูพิสัย ข้าพเจ้ารู้สึก
อาลัย และเข้าใจว่าผู้รู้จักมักคุ้นคงจะเสียดายและอาลัย
เป็นอย่างยิ่ง ข้าพเจ้าได้เคยพูดกับเพื่อน ๆ ครูว่า “ข้าพ-
เจ้าขาดมิตรแท้ไปคนหนึ่ง” ด้วยคุณงามความดีที่คุณครู

หอสมุดแห่งชาติสาขานครราชสีมา

๒๕

พิสัยได้สร้างไว้แก่ชาติโดยเป็นครูที่ดีในวงการศึกษ เป็น
บุคคลหนึ่งที่สร้างความเจริญให้แก่สังคม ข้าพเจ้าจึงขอเชิญ
ชวนเพื่อน ๆ และลูกศิษย์ของคุณครูพิสัย ช่วยกันตั้งใจ
อธิษฐาน ขอให้ดวงวิญญาณ ของคุณครูพิสัย โชติยานนท์
จงไปสู่สุคติเถิด

ส. สุวรรณนาคินทร์

อจ. ใหญ่ ร.ร. พริยาลัย จังหวัดแพร่

ข้าพเจ้าจากคุณพลัย

เกรียง เอี่ยมสกุล

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ ข้าพเจ้าจากโรงเรียนประจำจังหวัดอุดรดิตถ์ มาเรียนที่โรงเรียนตัวอย่างประจำมณฑลพิษณุโลกเป็นเวลาภายหลังที่ คุณชม เต็งมณี จากโรงเรียนประจำจังหวัดสวรรคโลก ได้มาเข้าเรียนที่พิษณุโลกแล้ว ๑ ปี ข้าพเจ้าพบกับคุณชม เต็งมณี ทวดราชบุรีบูรณะ เราต่างเป็นนักเรียนมาจากต่างจังหวัด และต่างไม่มทอยู่ ต้องมาอยู่กับพระทวดราชบุรีบูรณะ แม้เราจะ เป็นศิษย์วัดคนละอาจารย์ แต่เราอยู่วัดเดียวกันและกุฏิก็ติดกัน ห่างกันเพียงฝาอกันและชนบันไดคนละบันได ฉะนั้นข้าพเจ้าจึงรู้จักและรู้จักในสมัยนักเรียนของ คุณชม เต็งมณี ดีเท่า ๆ กับ คุณชม เต็งมณี รู้เรื่องราวของข้าพเจ้าเช่นเดียวกัน

คุณชม เต็งมณี เป็นนักเรียนรุ่นพี่ของข้าพเจ้า
เขามีน้องชายมาเรียนอยู่ด้วย ส่วนข้าพเจ้ามาพชายเรียน

อยู่เช่นเดียวกัน ชีวิตในวัยเรียนของเราเป็นชีวิตที่ลำบาก
 มาก นอกจากเราจะต้องปรนนิบัติดูแลพระผู้เป็นอาจารย์
 แล้ว เรายังต้องหุงหาเลี้ยงตัวเองเกือบตลอดเวลา เพราะ
 การดำรง สมนเพศ ของอาจารย์ ไม่ได้ ฟูมฟัก หรือ มีโยม
 อุปถัมภ์ค้ำชูแต่ประการใด บางวันหรือบางเวลาเราต้อง
 อดมอดกินมอด ยอดกระถินในลานวัด หั้วปลีในสวนและ
 ยอดผักตามบริเวณเป็นอาหารประจำของพวกเขา แม้จะ
 ไม่ใช่ของโปรดแต่ก็เป็นของที่จำต้องชอบ เพราะเลือก
 ไม่ได้

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า คุณчим เต็งมณี เป็นนัก-
 เรียนรุ่นพี่ อายุมากกว่าข้าพเจ้าหลายปี คุณчим เต็งมณี
 จึงเป็นผู้ใหญ่เต็มตัว ความเป็นผู้ใหญ่ ความทรหดอดทน
 ความขยันขันแข็งในการงาน เก็บผัก ตักน้ำ หาฟืน และ
 แม้แต่ความมานะบากบั่นในการเรียน จึงเป็นตัวอย่างที่ดีคน
 หนึ่งของข้าพเจ้า คำคนดกดิน เราจุดตะเกียงกระป๋องรับหรือ
 ดูหนังสือกันคนละใบ ยุงบินให้ออนเราก็กวน แสงตะเกียง
 ไม่สว่างเราก็กู้ เนื่องจากเราเจียมตัวว่าเป็นนักเรียนมา
 จากต่างเมือง และไม่ใช่คนมีสตางค์ติดกระเป๋ามากนัก

ฉะนั้นเราจึงไม่ได้เที่ยวเตร่เหมือนเด็กสมัยนั้น แม่แต่ตลาด
 พิชณโลกแค่นั้น หลายสัปดาห์เราจึงจะได้โผล่ไปสักครั้ง
 หนึ่ง และในสมัยนั้นตามถนนหนทางก็มืด มีแต่แสง
 ตะเกียงหลอดตงตามเสาริมถนน ระยะห่าง ๆ กัน เดินจะชน
 กันก็ยังจำกันไม่ใคร่จะได้ แดนพักผ่อนหย่อนใจของเด็ก
 วุฒิราษฎร์บูรณะจะมีแต่ศาลาพักผ่อนริมแม่น้ำนาน ตอน
 เย็น ๆ เราชอบไปนั่งดูคนอาบน้ำ ดูพวกเรือช้อนปลาหรือ
 พวกทอดแห ชาวเขายังจำได้ดีว่าเราชอบทายกันว่า เมื่อผู้
 หญิงม้วนหางกระเบนแล้ว ก่อนนึ่ง จะกระตุกกี้ท บางคน
 ทายสอง บางคนทายสาม ทายสี่ แล้วก็นอยดูและหัวเราะ
 กันสนุกสนาน พวกเราถูกเจริญพรจากพวกผู้หญิง พอ ๆ
 จากพวกเรือช้อนปลา เพราะเราชอบตะโกนว่า “อด อด
 อด” ในเมื่อยกช้อนขึ้นมาไม่มีปลาสักตัวเดียว

คุณчим เต็งมณี ออกจากโรงเรียนตัวอย่างประจำ
 มณฑลไปก่อนข้าพเจ้า เข้าใจว่าจะออกไปหางานทำ
 เหมือนพี่ของข้าพเจ้า ส่วนข้าพเจ้าได้เรียนต่อมาโดยไม่ได้
 พบกับคุณчим เต็งมณี ร่วมสิบปีทีเดียว การพบกันใหม่
 อีกครั้งหนึ่งก็กันไปโดยบังเอิญ คือเราพบกันบนรถไฟ

ข้าพเจ้าไปอุดรดิตถ์ คุณชม เต็มณีนีไปสวรรค์โลก เรา
 คุยกันไปจนถึงสถานี่ชุมทางบ้านดารา ข้าพเจ้าคงเรียกคุณ
 ชม คุณชม เหมือนเดิม ทั้ง ๆ ที่คุณชมเปลี่ยนชื่อไปแล้ว
 ข้าพเจ้าไม่แน่ใจเหมือนกันว่า ตอนนั้นเขาเปลี่ยนชื่อเป็น
 นลวย หรือ พิสมัย และเปลี่ยนนามสกุลเป็น โชติยานนท์
 แล้ว แต่ข้าพเจ้าก็พอใจเรียกชื่อเดิมของเขา เพราะสนิท
 สนิมกันดี และเขาก็มิได้เปลี่ยนแปลงอะไรเลย เขายัง
 เป็น คุณชม เต็มณีนี คนเดิม ชอบพูดแต่การงานในหน้า
 ที่ พูดถึงความก้าวหน้า และพูดถึงความเจริญของโรงเรียน
 ตลอดเวลา

แม้เราจะแยกกันที่ชุมทางบ้านดารา แต่เราก็มัก
 จะได้พบกันที่ชุมทางบ้านดาราอีกหลายครั้ง ในระยะหลัง
 ข้าพเจ้าได้เข้ามาทำงานในกระทรวงศึกษาธิการ หากคุณ
 พิสมัย โชติยานนท์ ได้ลงไปกรุงเทพ ฯ ก็มักจะแวะคุยกับ
 ข้าพเจ้าเสมอ การสนทนาก็ไม่มีอะไรอื่นนอกจากงานและ
 โรงเรียน เขาเป็นคนร่าเริงเสียจริง ๆ ยิ่งในสมัยที่ไปเป็น
 ครูใหญ่อยู่ที่โรงเรียนเมืองนครเตี๋ย เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐
 เขาติดต่อกับข้าพเจ้าเสมอ ทั้งส่วนตัวและจดหมาย เขา

คร่ำครวญแต่ จะก่อร่าง สร้างโรงเรียนใหม่ ให้เป็น ปึกแผ่น
เขาพูดให้ฟังถึงเรื่องครูไม่พอ อาคารไม่มี ขอให้ข้าพเจ้า
ช่วยเขาบ้าง ข้าพเจ้าก็พยายามสนับสนุนเขาไปตามโอกาส
และความสามารถ ข้าพเจ้าไม่มีโอกาสเห็นสภาพโรงเรียน
ของเขา แต่ข้าพเจ้ารู้ว่าเขาตั้งใจทำงานอย่างดีที่สุด ทำ
งานด้วยเจตนาดี ทำงานด้วยความทรหดอดทน หนักเอา
เบาได้ เหมือนสมัยที่เขาเป็นนักเรียน เขาคงจะได้กระทำ
งานให้เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ครูรุ่นหลัง ๆ และตั้งตนงานการ
ศึกษาของโรงเรียนไว้ ให้เป็นประโยชน์ ต่อเด็ก ๆ เป็นอัน
มาก ข้าพเจ้าเชื่อว่านักเรียนโรงเรียนเมืองนครเดิฐคงจะ
ระลึกถึงเขาในฐานะ ผู้บุกเบิก หรือ ผู้วางรากฐาน ของโรง-
เรียนตลอดกาล

มิใช่ นักเรียนโรงเรียนเมืองนครเดิฐ หรือโรงเรียน
ศรีนคร ควรจะเคารพบูชาเขาเท่านั้น ข้าพเจ้าคิดว่า คณะ
ครูและนักเรียนโรงเรียนสวรรคโลก “สวรรควิทยา” ควร
จะยกย่องนับถือใน คุณงามความดี ของเขา เป็นอย่างสูงอีก
ด้วย เพราะในวัยเด็กเขาอาศัยเรียนในโรงเรียนสวรรคโลก
แต่ พ.ศ. ๒๔๖๐ ถึง พ.ศ. ๒๔๖๖ เพียง ๗ ปีเท่านั้น ใน

วัยนกรรจ์ เขากลับมาทำงาน ชดใช้ให้แก่โรงเรียนแต่ พ.ศ. ๒๔๗๓ ถึง พ.ศ. ๒๕๐๐ นานถึง ๒๗ ปี เขาได้ใช้ช่วงชีวิตอันยาวนานบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่โรงเรียนถึง ๔ เท่าของเวลาเรียน ไม่เสียแรงที่เป็นศิษย์เก่าของโรงเรียน นับว่าได้ทดแทนบุญคุณ และสร้างความดี เพิ่มพูนให้ แก่โรงเรียน โดยแท้

ข้าพเจ้าได้ข่าวมรณกรรมของคุณพิสัย โชติยานนท์ ทางโทรเลข ในขณะที่ข้าพเจ้ากำลังอยู่ในห้องทำงานพยายามจะคิดว่าไม่ใช่ข่าวร้ายของคุณчим เต็งมณฑข้าพเจ้ารู้จักเมื่อ ๔๐ ปีมาแล้ว แต่ก็เป็นไปได้ ข้าพเจ้าได้แต่โทรเลขแสดงความเสียใจไปทางจังหวัด แม้ข้าพเจ้าจะพลอยสลดใจ กับครอบครัว ญาติมิตร ของคุณพิสัย โชติยานนท์ ก็จริง แต่ข้าพเจ้ามองไม่เห็นภาพคุณพิสัย โชติยานนท์ ที่หมดลมปราณเลย นับว่าเป็นนิมิตระหว่างคุณพิสัยและข้าพเจ้าโดยแท้ เพราะในสายตาของข้าพเจ้าและในความทรงจำของข้าพเจ้านั้น ข้าพเจ้ายังคงเห็นแต่ใบหน้าของคุณพิสัย โชติยานนท์ ทยมกับข้าพเจ้า เสียหัวและก้นวานของคุณพิสัย โชติยานนท์ ยังคงก้องหูกข้าพเจ้า

ก็ฉันนี่เป็นคนขยันขันแข็งอดทน สักคนนี่ก็เป็นคนดี
 ต่อเพื่อน ลักษณะนี่ก็เป็นคนใจเย็น สุขุม ตั้งแต่เป็น
 เด็ก ๆ จนเป็นผู้ใหญ่ ยังคงอยู่ในความทรงจำของข้าพเจ้า
 จนบัดนี้ ข้าพเจ้าอยากจะคิดแต่เพียงว่า คุณพิสัย ไชติยา-
 นนท์ ลงรถไฟจากข้าพเจ้าที่ชุมทางบ้านดารา เราแยก
 กันตามวิถีทางแห่งชีวิตของเราเท่านั้น

ข้าพเจ้าภาวนาให้เป็นจริง และน่าจะเป็นความ
 จริง เพราะคุณพิสัย ไชติยานนท์ จักรรถไฟไปสถานีสวรรค์-
 โลกเหมือนที่เคยแยกจากข้าพเจ้าทุก ๆ ครั้ง แม้จะไม่ใช่
 สวรรค์โลกในภพนี้ ก็เป็นสวรรค์โลกในภพอื่น ข้าพเจ้า
 รู้จักคุณพิสัย ไชติยานนท์ ในฐานะเพื่อนศิษย์วัดที่ดี นัก-
 เรียนรุ่นพทต เพื่อนร่วมอาชีพที่ดี และครูที่ดีของกระทรวง
 ศึกษาธิการ ความดีทั้งหลายคงจะเป็นพลังส่งเสริมให้คุณ
 พิสัย ไชติยานนท์ เดินทางไปสู่สุวรรคาลัยอย่างแน่นอน

๒ คุณน้าของหลาน

“คุณปู่ผักหนาม” เป็นนามที่พวกหลานและ
หลานปู่ผั่งชน ๗ เรียกหาในอดีต และจนถึงเมื่อ.....

วันที่ ๙ สิงหาคม ๒๕๐๗ (ตรงกับวันอาทิตย์)

เวลา ๘ โมงเช้า โทรเลขจากสวรรค์โลกส่งมาที่บ้านแจ้ง
ข่าวให้พวกเราทราบถึงการจากไปของคุณน้า ทำให้พวก
เราทุกคนหัวใจแทบหยุดเต้น ร่างกายอ่อนเปลี้ยแทบจะ
เดินไม่ไหว คุณแม่เป็นลม ดูทุกอย่างปั่นป่วนไปหมด
สมองมันชาคิดอะไรไม่ออก มันช่างรวดเร็วจริง ๆ ระยะเวลา
ห่างกันไม่ถึงเดือนที่ลงมาจากที่บ้านผั่งชน ๗ เสียงพูด—
หัวเราะ และคุยให้หลาน ๆ ฟังยังคงกองอยู่ในหู เป็น
เสียงที่เตือนสติ—สั่งสอน—แนะนำ เหมือนบิดาที่เอ็นดูบุตร
และเป็นเสียงที่ให้ความอบอุ่นเหมือนกับเพื่อน ต่อแต่นั้น
ไปพวกหลาน ๆ จะไม่ได้ยินเสียงนี้อีกเลยชั่วชีวิต

คุณงามความดีทั้งหลายที่คุณน้า ได้บำเพ็ญไปเมื่อ
ยังมีชีวิตอยู่นั้น พวกเราจะไม่ขอกล่าว เพราะทุกคนที่เป็น
ญาติพี่น้องตลอดจนเพื่อนฝูง และผู้เคารพ ย่อมทราบอยู่แก่

ใจแล้ว แต่หลาน ๆ จะชอกกล่าวแต่เพียงสั้น ๆ ซึ่งเป็นหลัก
 ปฏิบัติของคุณน้าหลาน ๆ ได้ทราบและได้เห็นมา คุณ
 น้าเป็นผู้ที่ยึดมั่นในสัจจะวาจา รักเกียรติของตัวยิ่งชีวิต
 ไม่พยายาทำและอภัยให้แก่ผู้ทรยศ ช่วยเหลือแก่ผู้เดือด
 ร้อนไม่ว่ากรณีใด สิ่งอันประเสริฐดังกล่าวนั้น หลาน ๆ
 ขอพูดได้เต็มปากว่า จะพบกับบุคคลน้อยคนเหลือเกิน และ
 บุคคลส่วนน้อยนั้นแหละมีคุณน้าของหลาน ๆ อยู่ในจำนวน
 นั้นด้วย

หาก กุศล บุญราศี อันใดที่ คุณน้า ได้ปฏิบัติ ไปใน
 อดีต ตลอดจนวาระสุดท้ายของชีวิต หลาน ๆ ขอตั้งใจ
 และภาวนาขอให้บุญกุศลนั้น จงดลบันดาลให้ดวงวิญ-
 ญาณอัน บริสุทธิ์ของคุณน้า จงสู่สุคติใน สัมปรายภพ ด้วย
 เทอญ

หลาน ๆ ปวณะฤทธิ
 ธนบุรี

เรื่องเกี่ยวกับเมืองสวรรค์โลก
เมืองสุโขทัย และเมืองพิษณุโลก
จากพระราชพงศาวดารเหนือ

เรื่องพระยาจักร์ดำตังจุลศักราช

๑ ศักราช ๓๐๖ ปีกุน สัมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกรุงกษัตริย์เมืองตักกศีลามาหนคร ทรงพระนามชื่อพระยาจักร์ดำตังหาราชจักราช ทรงอานุภาพมหิททธิฤทธิ์อันล้าเลิศกว่ากษัตริย์ทั้งหลาย พระองค์เสวยราชสมบัติ พระองค์เสด็จออกยังพระที่นั่งเย็นเป็นทิวโหฐาน มีมานจตุรมุขเบืองอุดรทิศ จึงทรงพระดำริด้วยพระพุทธานุภาพเป็นฝ่ายข้างพระพุทธานุภาพจักรนนิฝ่ายหนึ่ง จึงมีพระราชโองการสั่งแก่อธิบดีพราหมณ์ปโรหิตว่า ตั้งแต่นั้นไปจนถึงพระพุทธานุภาพของพระพุทธานุภาพเจ้าอนุญาตไว้ ๕๐๐๐ พรรษา ให้ตั้งจุลศักราชไว้สำหรับกรุงกษัตริย์สืบไปเมื่อนั้น จึงให้ตั้ง ณ วันพฤหัสบดี เดือนห้า แรมค่ำหนึ่ง จุลศักราช ปีชวด เอกศก เป็นมหาสังกรานต์ไปแล้ว จึงให้ยกขึ้นเป็น

จุลศักราชวันเดือนปีใหม่ ถ้าแลมหาสงครามตัวยังมิไป ยัง
 เอาเป็นปีใหม่ไม่ได้ ด้วยดฤกเดือนนั้นยังไม่ครบ ๓๖๐ วัน
 พระองค์ให้ตั้งพระราชกำหนดจุลศักราช แล้วพระองค์
 สวรรคตในปีนั้น เสด็จราชสมบัติ ๗๒ ปี จุลศักราชได้ศก ๑

สร้างเมืองสวรรค์โลก ยกบาธรรมราชชน
 เป็นพระยาธรรมราชาครองเมืองสวรรค์โลก

๐ จึงเจ้าฤๅษีสัชนาโลย เจ้าฤๅษีสัทธิมงคล ทั้งสอง
 พันธมียายุยืนได้ ๓๐๐ ปี แต่พระชินสีห์ยังดำรงราชสมบัติ
 จนได้ตรัสแก่สัพพัญญุตญาณ เป็นพระพุทธเจ้าโปรดสัตว์
 ทั้งหลาย ทศคาเม มบ้านอนชนแก่นางสารอนเป็นมารดา
 พระสาริบุตรเถรเจ้า แลพราหมณ์ทั้ง ๓๐ บ้านยอมเป็น
 ลูกหลานเจ้าฤๅษีทั้งสองมียายุยืนได้ ๓๐๐ ปี สูง ๓ วา อายุ
 ได้ ๒๐๐ ปี สูง ๘ ศอก หมูชะพอชพราหมณ์กินบวชแล
 ทรงพรตบห่อนจะฆ่าสัตว์ จึงมียายุยืน ผู้เฒ่าจึงพลันตาย
 ผู้หาเวรมิได้อายุยืน เจ้าฤๅษีสัชนาโลยจึงว่าแก่เจ้าฤๅษี
 สัทธิมงคลว่า เราจะเข้านฤพานแล้วเอนดูแก่ลูกหลาน
 แห่งเรา อันจะสืบไปในอนาคตกาล แลแล้วก็ให้โอวาทไว้ใน

พระพุทธศาสนา กำกับไสยศาสตร์ให้ไว้ด้วยกัน แลเจ้า
 ฤๅษีสัชนาโดย จึงให้หาลูกหลานอันเป็น ผู้เฒ่าผู้แก่กว่าชน
 ทั้งหลาย จึงสั่งสอนว่า ผู้เจ้าทั้งหลายอันอยู่ทั้ง ๓๐ บ้านอย่า
 ประมาทลืมนั่น ทั้งฝั่งน้ำสมุทรก็หมดไปแล้ว เขาจะสร้างบ้าน
 สร้างเมืองจะมีภัยเป็นอันมาก ผู้ท่านจงชวนกันทำกำแพง
 กันตัว อย่าให้เมามัวแก้ตณหา สัตราเร่งตกแต่งไว้ ผู้ใด
 ถ้าเป็นใหญ่ให้ครอบครองกัน ชะพ่อชัพราหมณ์ภายนอก
 จะเป็นคฤหัสถ์ตัดจุกเกล้า ช่าสัตว์ น้ำพิษพิษมูลชมพูจะ
 กลายเป็นเหล่า ชะพ่อชัพราหมณ์จะมาทุกตำบล จะละคำ
 พระทศพล จะเอาคำโทโสโลโก มักได้ให้ท่านฉิบหาย ปู่
 จะสั่งเจ้าไว้ ผู้เจ้าจงเอาพนมเพลิงเข้าไว้ในเมือง เป็นที่
 สร้างพระตบชาคุณท์ ผู้เฒ่าจะสั่งสอนจงทำตามคำ ครั้น
 เจ้าฤๅษีสั่งสอนลูกหลานแล้ว ก็เหาะขึ้นไปถึงเขาใหญ่ชื่อ
 ภูเขาหลวง สร้างสมณธรรมภาวนาได้บุญจมนานสมาบัติ
 ขาดจากตณหา ด้วยปัญญาแห่งตน

๑๐ จึงบาธรรมราช ให้หาชะพ่อชัพราหมณ์ทั้งหลาย
 นายบ้านมาพร้อมกันแล้ว จึงปันหน้าที่ให้ชะพ่อชัพราหมณ์
 กำหนดกฎหมายเกณฑ์หน้าที่ ให้ทำกำแพงหนา ๘ ศอก

สูง ๔ วา กว้าง ๕๐ เส้น ยาว ๑๐๐ เส้น จักราช
 ผู้ถูกขานาที่ ได้ยินในสำนักเจ้าฤๅษีผู้เป็นปู่ว่า ณ วัน
 พฤษภศัติ เดือนอ้าย ขึ้นหกค่ำ ปีมะโรง โทศก ภายหน้า
 จะได้ลูกนามมาเป็นพระยาตั้งแต่พระพุทธเจ้าขึ้นพพานได้ ๕๐๐
 ปี พระฤๅษีเจ้านายท่านใด ถ้าอัครสาวกแลศรมณ-
 พราหมณ์ผู้มีเป็นธรรมเมื่อใด ออกเมืองจะหักเจ็ดภาค หาผู้
 จะยามิได้ ฝ่ายคฤหัสถ์จะเป็นฝ่ายชั้ ๆ จะเป็นฝ่ายคฤหัสถ์ รั
 นั้จะพลันตาย อย่าหมายใจต่างทาง ปู่ราคาญแต่ท่านจะ
 มีไปภายหน้า และมีบาชรรมาชเป็นประธาน ให้ชะพอช
 พราหมณ์ตดเอาแลงมาทำเป็นกำแพง มีบาชรรมาชเป็น
 ผู้ใหญ่ ว่าท่านทั้งหลายยอมบังคับบัญชากันให้เอาแลงมา
 ทำเป็นแผ่น ก่อเป็นกำแพงถึงเจ็ดปีจึงแล้ว บานประตูเป็น
 พนักงานเมืองใด ทำประตูสะกิด ๕๐ เส้น ยาว ๑๐๐ เส้น
 ทำด้วยปูน สร้างวัดวาอารามกุฏิสถาน ให้เป็นทานแก่สงฆ์
 ทั้งหลาย อันได้บรรลุโลกุตระธรรม เป็นพระโสดาบันแล
 สกิทาคามีอนาคามี แล้วจึงชะพอชพราหมณ์ ตงวหารพระ
 อัครแลพระนารายณ์เป็นทตงพรช ชวนกันอดอาหาร ๗

วัน กิณบวช ๗ วัน จั้งสระเกล้า จั้งชนโล้มพวายแก
พระอิศวรเป็นเจ้าอยู่ท่าพระดาบสอันจะมา

๑ แลเจ้าฤๅษีค่านั้ถึงตระกูล พอเข้ามานสืมาบัต
อันเป็นบาทแห่งอภินญา แลวเหาะมาในอากาศเวหา ก็
เข้าถงพนมภุผา ยั้งชะพ้อชพราหมณั้ทั้งหลาย ก็มาให้บูชา
แลบาชรรมราชเป็นประธาน จั้งถามว่าชาแต่บู้เจ้าทงสอง
ชาพเจ้าก่อสร้างเมืองตามคำเจ้ากับริบูรณั้แลว ขอพระนาม
กรเมืองแกเจ้ากู แลวเจ้าฤๅษีสั้ชนาโดยว่า วันนั้เราชนไป
เยื่อนพระอินทถึงสั้วรรคเทวโลก เราจั้งลงมานนั้ ก็ให้
ชอว่าเมืองสั้วรรคโลกมาจนถ้งบดิน แลวเจ้าฤๅษีสั้ชนาโดย
แลเจ้าฤๅษีสั้ทิมงคล ให้ประชุมชั้พ้อพราหมณั้ทั้งหลาย
แลวก็ว่า ผู้ใดจะสั้สมควรแกเมืองนั้ พราหมณั้ก็ความั้แต่
บาชรรมราช เป็นผู้เฒ่าผู้แกกว่าตูลาทั้งหลาย แลฤๅษีว่าใน
แผ่นดินนั้จะเป็นพระยามั้สามตระกูล คืออกษั้ตริย แลเศรั้ษั้
แลพราหมณั้ ประเสั้ริฐในแผ่นดินนั้ แลเจ้าฤๅษีจั้งตง
บาชรรมราชให้เป็นพระยา ชอพระยาบาชรรมราชา จั้งตง
นางท้าวเทวี อันเป็นหลานสาวแห่งนางโมคคั้ลลิตบุตร นาย
บ้านหริภุญไชยมาเป็นอั้ครมเหสีอยู่ในราชวังแลว แลเจ้า

ฤษัจึงคิดได้ว่ ษาคุเลกระดุกนัวช่ายตุหาคไปเอามาเมื่อ
พระเจ้านิพนพาน ตุกเอมากับพระษาคอนพระเจ้าศรีธรรมมา
โคกราชแจกไวยังผ้งอยู่ทไต่ต้นไม้ง มีเร้งตัวเมียหากอยู่
เฝ้ารักษา แลท่านจงเอามาประดษฐานไว้เถิด ครันเจ้า
ฤษัสั่งสอนลูกหลานแลว ก็เหาะไปในอากาศเวหา ถึง
ภูผาหลวงได้ ๗ วันกนิพนพาน

๑ แลพระยาธรรมราชาเจ้า จึงให้หาชะพ่อชพราหมณ์
ชุนหมกนิพิภาษเอาพระษาคุพระพุทชเจ้า ชนมาบรรจุไว้ใน
เมือง จึงให้ช่างก่อที่บรรจุพระษาคุ จึงให้บาพิศณคนหนึ่ง
บาชพิศคนหนึ่ง บาฤทธิรจนาคคนหนึ่ง บาอินทคนหนึ่ง
บาพรหมคนหนึ่ง บาทงหาคนนยอมเป็นช่างคิอ่านด้วยกัน
ว่เราจะทำให้ดงาม ดูหลากกว่าช่างทงหลายในแผ่นดินน
ครันคิด้วยกันแลว จึงให้ตัดเอาแลงมาทำเป็นแผ่นยาว ๓
ศอก กว้างศอก ๑ ยาว ๕ ศอก กว้าง ๒ ศอก ทำเป็นบัว
หงาย แลหน้ากระดานแลษานทรงมันให้งาม จึงชุดเป็น
สระกรด้วยแลงทำด้วยปูน จึงตั้งฐานชนหนึ่ง แลสมเด็จ
พระเจ้าธรรมราชาธิราช เสด็จไปด้วยชะพ่อชพราหมณ์ทง
หลาย ถึงต้นไม้งชงเร้งทำรงนน แลวจึงชุดเอาผอบแก้ว

ใหญ่ห้าก่าได้พระชาตุนั้นขึ้นมา จึงบูชานมัสการด้วยดอกไม้
 ฐปเทยนแล้ว เชิญพระชาตุนั้นมาถึงเมืองแล้ว พระธรรม
 ราชาเจ้าจึงบ่าวร้องแก่คนทั้งหลายผู้ศรัทธา ก็เอาทองมา
 ประมวลกันได้ ๒๕๐๐ ตำลึงทอง ให้ช่างตีเป็นสำเภากะตราง
 จึงได้พระชาตุนั้นพระพุทธเจ้าลอยอยู่ในน้ำบ่อ จึงก่อเป็นพระ
 ชาตุนั้นเจดีย์สวมนั้น มีหนึ่งจึงแล้วแต่องค์ ยอดยังไม่ขึ้น แล
 พระสงฆ์เจ้าทั้งหลายจึงนมัสการ อันว่าชะพอชพราหมณ์
 ทั้งหลายอันอยู่ในปัญจมีชฌคาม อันเป็นหลานเหลนแห่ง
 นางโมคคัลลี อันเป็นพระมารดาพระโมคคัลลัน แลนาง
 สารีเป็นพระมารดาพระสารีบุตร อันอยู่ในปัญจมีชฌคาม
 ก็กลายมาเป็นเมืองสวรรค์โลก แลพระชาตุนั้นพระสารีบุตรเจ้า
 ก็บรรจไว้ในเจดีย์พระชาตุนั้นข้างเหนือ แลพระชาตุนั้น
 เจ้า ก็บรรจไว้ในบ้านนางโมคคัลลี แลนางทั้งสองนั้นก็เป็น
 ญาติแก่กัน แลบ้านอุตรคามนี้ เดิมแต่ล้วนชะพอช
 พราหมณ์ไปค้าขายแก่กัน กินบวชถือศีลด้วยกัน แลเจ้า
 ธรรมกุมารลูกพระธรรมราชา แลเจ้าอุโลกกุมาร เป็นเจ้า
 ภิกษุทรงไตรปิฎกแลออกจากพระคาสนา พระบิดามารดา
 แลเฝ้าพันธุให้เป็นพระยา จะได้ช่วยกันป้องกันอันตราย

ศัตรู อันจะมาแต่ทิศต่าง ๆ ครั้นคิดแล้วจึงให้พระสาส์น
 นั้นไปแก่ชาวบ้านปัญจัมชฌคาม ให้ทำกำแพงล้อมบ้าน
 ให้รอบคอบแล้วให้ตั้งเรือนหลวง แล้วจึงให้มารับเอาเจ้า
 อุโลกุมารราชาภิเษกให้เป็นพระยาศรีธรรมมาโคกราช ใน
 เมืองหริภุญไชย ด้วยนางพราหมณี แล้วให้ชาวบ้าน
 อุดรคามทำกำแพงล้อมบ้านให้มั่นคงแล้ว จึงชะพ่อช
 พราหมณ์ผู้ใหญ่ มารับเอาธรรมกุมารไปราชาภิเษกด้วย
 นางพราหมณี ก็ได้ชื่อว่ากัมโพชนครคือเมืองทุ่งย้ง แลให้
 สาส์นนั้นไปถึงบ้านบุรพคาม ตกแต่งกำแพงแล้วให้ทำ
 พระราชวังให้บริบูรณ์แล้ว จึงให้ชะพ่อชพราหมณ์ผู้ใหญ่
 มารับเอาเจ้าสีหกุมารไปราชาภิเษก ด้วยนางพราหมณีนั่น
 จึงให้ชื่อเมืองบริบูรณ์นคร อันว่าเมืองท่งสี่เมืองนั้นก็เป็น
 กษัตริย์ชอตรงต่อกัน แล้วจะได้มีใจโลภแก่ราชสมบัติหา
 มิได้ ต่างกันต่างก็อยู่ ครั้นถึงเทศกาลก็ถวายบังคมลา
 แล้วก็ไป และจะได้มีใจชิงแค้นจิตริษยาแก่กันหามิได้ แต่
 กษัตริย์สืบ ๆ กันมาได้ ๓ ชั่วตระกูล

เรื่องพระร่วงอรุณ कुमार เมืองสวรรค์โลก

๑ พระพุทธศักราชได้ ๕๐๐ ปีมะโรง สัมฤทธิศก
จุลศักราช ๘๖ ปีกุน พระยาอภัยคามินีคัลจารย์บริสุทธียุ
ในเมืองหริภุญไชยนคร ย่อมออกไปจำศีลอยู่ในเขาใหญ่
จึงร้อนถึงอาสน์นางนาคอยู่มิได้ ก็ขึ้นมาในภูเขาใหญ่นั้น
ก็มาพบพระยาอยู่จำศีล เขาก็เล่าเมถุนด้วยนางนาค ๆ อยู่
ได้เจ็ดวัน แล้วจะลาไป พระยาจึงให้ฉัตรตักมณฑลแลพระ
ขำมรงค์แก่นางนาคให้ชมต่างพระองค์ นางนาคก็กลับลงไป
พระยาก็ก้าวเข้ามาเมืองดงเก่า แลนางนาคก็มครรภ์แก่ แลนาง
นาคก็ว่า ลูกตุนมิใช่เป็นใช่ แลจะเป็นมนุษย์ทีเดียว แลจะ
คลอดในเมืองนมิได้ แลจะจึงขึ้นมาถึงภูเขาที่อาสน์แห่ง
พระยานั้น ก็ประสูติ कुमार ผาแลแหวนนั้นนางก็ไว้แก่
ลูกตุน แลแล้วก็หนีลงไปเมืองนาค

๑ แลมีพรานพเนจรคนหนึ่ง ออกไปหาเนื้อในป่า
ได้ยิงเสียดูกุมารร้องไห้ แลพรานเข้าไปก็เห็นกุมาร แล
พรานก็สัญญาว่า ลูกท้าวหลานพระยา แลเห็นตุ้มมากแล้ว
ตแลซัดลูกเสียดู พรานจึงเอากุมารนั้นไปให้ภรรยาตนเสียดู
ไว้เป็นบุตรบุญธรรม

๑ แลสมเด็จพระเจ้าอภัยคามินิราช ใช้ให้เสนา
 อำมาตย์สร้างพระมหาปราสาท จึงให้เกณฑ์เอาชาวบ้าน
 มาถากไม้ตั้งเสาศระมหาปราสาท แลพรานนั้นก็ต้องเกณฑ์
 มาถากไม้ จึงเอากุมารนั้นเข้ามาด้วย แลร้อนด้วยร้อน
 พระอาทิตย์ พรานนั้นจึงเอากุมารนั้นเข้ามาไว้ในร่มพระมหา
 ปราสาท ๆ ก็โอบไปเป็นหลายที พระยาเห็นก็หลีกพระทัย
 จึงให้เอาพรานนั้นเข้ามาถามดู แลพรานจะพรางมิได้ก็บอก
 ว่า ลูกเขาซัดเสียในป่า แลข้าพเจ้าเอามาเลี้ยงไว้เป็นลูก
 พระยาจึงถามว่า มีอันใดอยู่ด้วยกุมารนั้นบ้าง จึงกราบทูลว่า
 มีเหวนแฉกอยู่ด้วยกัน พระยาจึงให้พรานเอามาดู ก็รู้
 ว่าเป็นราชบุตรแห่งตน พระองค์จึงให้รางวัลแก่พรานนั้น
 แล้ว พระองค์จึงให้หาชะแม่มม รับเอากุมารนั้นมาเลี้ยง
 ไว้แล้ว พระองค์ให้ชอกุมารนั้นว่า เจ้าอรุณราชกุมาร

๑ แลยังมีกุมารผู้หนึ่งอันเกิดร่วมชาติมนุษย์ด้วย
 นางอัครมเหสีชื่อว่า เจ้าฤทธิกุมาร เป็นน้องเจ้าอรุณราช
 กุมาร แลเจ้าพื่อนทั้งสองร่วมใจกัน แลเจ้าอรุณราชกุมาร
 ได้พุทธานายพระพุทธรเจ้า เมื่อไปฉนเพลนอกบ้านบังญจ
 มัชฌิมคาม แลพระยาอภัยคามินิมาคิดแต่ในพระทัยว่า เมือง

ไตจะสมควรแก่ลูกแห่งขุน จึ่งเห็นแต่เมืองสัชนาไลายังแต่
 พระราชบิดา แลพระราชบุตรหามิได้ แลพระยาอภัยคามินี
 จึ่งเอาเจ้าอรุณราชกุมารเป็นพระยาในเมืองสัชนาไลาย ก็
 ได้นามชื่อพระยาร่วง แลพระองค์จึ่งให้สร้างพระวิหารทั้ง ๕
 ทิศ สร้างพระจำลองไว้แทนพระองค์ ติดพระมหาธาตุแล
 พระระเบียงสองชั้นแล้วเอาแสงทำเป็นค้าย แลเสาโคมรอบ
 พระวิหาร แลพระองค์ก็ให้หาช่างทองมาทุกบ้านทุกเมือง
 จึ่งให้เอาทองแดงมาทำเป็นลำพระขรรค์ยาว ๘๘ ศอกกึ่ง ต้น
 ๕ ศอกกึ่ง ปลาย ๓ ศอก แลแก้วใสยอด ๑๕ ใบ แล
 บัลลังก์แทนรองยอดใหญ่ ๘ กำ ตรีภูลทองดี ๑๐ ชั้นแล
 หุ้มทองแดง ขลิบขนุนลงมาถึงต้นคูลา แลสร้างอุโบสถให้
 เป็นทานแก่พระสงฆ์เจ้า แลให้สร้างทตน์รังพระธาตุเป็น
 วิหารแลพระเจดีย์ จึ่งให้ชื่อว่า วัดเขารังแรง แลพระเจ้า
 อรุณราชคือพระยาร่วงนั้น แลท้าวพระยาประเทศเมืองใดๆ
 จะทนทานอานุภาพพระองค์ก็หามิได้ มาถวายบังคมทูลสกล
 ชมพูทวีป เพราะพระองค์ต้องพุทธทำนายพระพุทธเจ้า แล
 อายุพระองค์เจ้าได้ ๕๐ ปี พอการบพระพุทธศักราชได้ ๑๐๐๐
 ปี จุลศักราช ๑๓๙ ปีมะโรง นพศก จึ่งคนอันเป็นใหญ่

กว่าทั้งหลายนำเอาช้างเผือกงาดำ กับเขี้ยวมาถวายแก่
 พระองค์ ด้วยบุญที่พระองค์ทำหุ่นช้างได้ดอกไม้ ถวายแก่
 พระพุทธเจ้าแต่ชาติก่อน แลเมื่อพระองค์จะลบคักราช
 พระพุทธเจ้า จึงให้นิมิตต์พระอชิตเถร แลพระอุปคุตเถร
 แลพระมหาเถรโดยลายคือพราหมณ์ เป็นเชือมาแต่พระ
 รามเทพและพระอรหันต์เจ้าทั้ง ๕๐๐ พระองค์ ทั้งพระพุทธ
 โฆษาจารย์วัตรังแรง และชุมนุมพระสงฆ์เจ้าทั้งหลาย ณ
 วัดโคกสิงคารามกลางเมืองสัชนาโดย แลท้าวพระยาใน
 ชุมพูทวีปคือไทยแลลาวมอญจีน พม่าลังกา พราหมณ์
 เทศเพศต่างพระองค์เจ้าให้ทำหนังสือไทยเฉียง มอญพม่า
 ไทยแลชอมเฉียง ชอมมีมาแต่นั้น

๐ พระยาร่วงมีพระราชโองการตรัสแก่เจ้าฤทธิกุมาร
 ว่า พระยากรุงจีนเหตุใดจึงมีมาช่วยลบคักราช มาเราพี่น้อง
 จะไปเอาพระยากรุงจีนมาเป็นข้าเราให้ได้ ครั้นพระยาทั้ง
 สองพี่น้องคิดด้วยกันแล้ว จึงบังคับอำมาตย์ทั้งหลาย ให้
 แต่งเรือลำหนึ่งยาวแปดวาปากกว้างสี่ศอก ครั้นได้ฤกษ์วัน
 อาทิตย์เสด็จออกไปด้วยกำลังน้ำ แลอันเป็นชาติแห่งนาง
 ช้างวลาหกเทวบุตร แลนอกนั้นเทวบุตรไปด้วย พระองค์

ทั้งสองมีแต่พระขรรค์ขลุ่ย ทั้งพระภูมิแลพระพายเจ้ากพัด
 พาไป แลนางเมขลาเจ้าสมุทรก็ยินดีรักษามิให้เป็นอันตราย
 แลไปได้เดือนหนึ่งจึงถึงกรุงจีน แลวันเมื่อไปถึงนั้นยังเกิด
 เป็นอัศจรรย์ให้เป็นหมอกตกมิให้เห็นพระจันทร์พระอาทิตย์
 แลเงินทั้งหลายให้ชนลูกหนึ่งหัวพองทั้งเมือง สะท้านสะเทือน
 ห้วนไหวนักหนา แลพระยากรุงจีนจึงให้หาเสนาอำมาตย์
 มาชุมนุมในท้องพระโรง แลพิพากษาดูด้วยกันแล้ว จึงใช้
 ให้ขุนแก้วการจันพิจารณาในท้องมหาสมุทร แลขุนแก้ว
 การจันไปข้างใต้ข้างเหนือ มิได้เห็นลำเกาลัดใดลำหนึ่งใน
 ท้องทะเลมิได้ แลเห็นแต่เรือน้อยลำหนึ่ง มีไทยสองคนช
 ลอยมา แลขุนแก้วการจันได้เห็นแล้ว จึงกลับไปทูลพระเจ้า
 กรุงจีนทุกฐู่ในพระทัยแห่งพระองค์ ด้วยมีพระพุทธานาย
 ไวแต่ก่อนอยู่ในเมืองแห่งกุ ว่ามีไทยสองคนพี่น้องจะข้าม
 ทะเลมาแสวงหาเมีย แลชายผู้หนึ่งจะเป็นเจ้าแก่ชาวชมพู
 ทวีป แลจะลบศักราชพระพุทธเจ้า แลแลเลมาถึงกุนเทียงไท่
 แล้ว ครั้นพระยากรุงจีนรู้ในพระทัยแล้ว จึงใช้พลจันออก
 มารับพระองค์ชนมาถึงเรือนหลวงแล้ว จึงให้นั่งบนแท่น
 แก้ว แลพระยากรุงจีนจึงถวายบังคม แลแล้วจึงชวนเจรจา

แลพระยาร่วงก็ทรงภาษาได้ทุกประการ แลพระเจ้ากรุงจีน
 จึงนำเอาพระราชธิดามาถวายให้เป็นพระอัครมเหสี ด้วย
 เหตุว่านางนั้นได้ทำบุญไว้ด้วยพระองค์แต่ชาติก่อนมา ได้
 สร้างพระไตรปิฎกทั้งสามไว้ในพระพุทธศาสนาพระพุทธเจ้า
 กกุสันธ แลเมื่อพระพุทธเจ้าเราไปนั่งฉ้นจ้งหนในบ้านบุญจ
 มัชฌคาม เป็นนาคให้น้ำเป็นทานแก่พระพุทธเจ้าเรา ๆ ก็
 ทำนายไว้ว่า นาคนี้จะได้ลบคักราชพระตถาคตเมื่อถวน
 ๓๐๐๐ ปี ได้แก่พระยาร่วงเจ้านี้ แลพระเจ้ากรุงจีนก็รู้ทุก
 ประการ จึงตามพระทัยพระยาร่วงทุกประการ อันจะชด้นน
 มิได้ จึงให้นางราชกัลยาณีแก่พระองค์เจ้า แลพระยากรุง
 จีนไซ้ให้อำมาตย์แต่งสำเภาเกดราลำหนึ่งกับเครื่องบรรณา
 การ แลพระยากรุงจีนจึงฆาตรามังกรออกเป็นสองภาค แล
 ข้างทางให้มาแก่พระราชธิดา ถ้าแลเมื่อหน้าไปจะมีสำล้น
 ถึงกันแล้ว ให้เอาตราประทับกันดู ถ้าแลเป็นดวงเดียวกัน
 จึงสันทควาราชสำล้นพระราชธิดา พระเจ้าร่วงจึงมาสู่สำเภา
 กับนางพลุจเทวี แลเจ้าฤทธิราชกุมาร แลฝูงจันทหลาย
 ๕๐๐ เป็นบริวาร ไซ้สำเภาไปได้เดือนหนึ่งจึงถึง ด้วยอาณ
 ภาพแห่งเทพยดา ครั้นถึงเมืองสัชนาไลยแล้ว ขณะนั้นน้ำ

ทะเลชนมาถึงเมืองสีขนาไลย จึงใช้สำเภาไปมาหากันได้
 พระองค์เสด็จจนถึงเรือนหลวงแห่งพระองค์เจ้าแล้ว แลท้าว
 พระยาทั้งหลายกราบถวายบังคม แลজনทั้งหลายนั่งท้าว
 ชามถวาย จึงเกิดมีถว้ยชามแต่นั้นมา ท้าวไททั้งสองก็อยู่
 เย็นเป็นสุข ตังแต่ทำบุญให้ทานรักษาศีล แลถือความสัจ
 อยู่มิให้พลาดพลั้ง จึงมีตบะเดชะว่าสิ่งใดก็เป็นสิ่งนั้นทุกอัน
 แลพระองค์ก็จึงให้เอาพสุจกumarผู้เป็นน้อง ตังพระราชวัง
 อยู่นอกเมือง แลเจ้าพสุจกumar เจ้าฤทธิกumar เป็นอันรัก
 ใครกันเป็นนักรัสนา มิได้นักรัสนาโทษาแก่กัน ไปมาด้วยกัน
 เข้าไปถวายบังคมด้วยกันมิได้ขาดในพระราชวัง

๑ แลเมืองพิไชยเชียงใหม่มีแต่พระราชธิดา แล
 หาราชบุตรมิได้ แต่อำมาตย์เมืองพิไชยเชียงใหม่ จึงกราบ
 ทูลขอ พระราชทานเจ้าฤทธิกumar จะให้ เสวยราชสมบัติสืบ
 ตระกูลมิให้ขาดเสียได้ แลสมเด็จพระอรุณราช จึงพระราช
 ทานเจ้าฤทธิกumarผู้เป็นน้อง เสด็จกันไปด้วยกัน แลให้
 เจ้าพสุจกumarอยู่รักษาเมืองกับนางพสุจเทวี พระองค์ทรง
 ช่างเผือกงาดำมฤตขยงหนักหนา กับด้วยอำมาตย์เสนา
 เสด็จประพาสดินพนมใหญ่กึ่งกลางหน แลจึงเจ้าฤทธิกumar

ผู้น้องผนหนาซางเซาตอกันแล้ว พระองค์จึงจับเอาคนที่ทอง
เต็มไปด้วยน้ำ ทรงอธิษฐานให้เป็นแดนแวนแคว้นแห่ง
เจ้าแคว้นนั้นไป พระองค์จึงทรงเทน้ำในคนที่ทอง ลงไปเป็น
ลำคัญ แล้วจึงเอาตะปูทองแดงใหญ่ ๓ กำ ๓ วา ๓ ตัวปักไว้
เป็นประธาน ครั้นพระองค์ปักแดนไว้ให้แล้ว ก็เสด็จขึ้นถึง
เมืองแล้ว นางมลิกาถูกเจ้าเมืองเชียงใหม่มาต้อนรับเสด็จ
เข้าไปในเรือนหลวงแล้ว ท้าวพระยาอำมาตย์เสนาท่งหลาย
ก็กราบถวายบังคมแก่พระองค์เจ้าแล้ว

๑ แลขณะนั้น พระอรหันต์เจ้านบได้เป็นหลาย
พระองค์ แลพระมหากษัตริย์เจ้าจึงให้ไปว่านางมลิกาเทวผู้
นั้นเป็นไฉน อำมาตย์จึงให้ไปถามพระอรหันต์เจ้า ๆ จึงเล็ง
ด้วยทิพยจักขูรู้แล้ว จึงบอกแก่อำมาตย์ว่า อุบาสิกาเขาได้
ให้ทานข้าวบิณฑบาต อันรายไปด้วยดอกมะลิเลหทานเชื้อ
เองแล้ว อำมาตย์จึงไปทูลแก่พระองค์ ก็ชื่นชมยินดีนักหนา
จึงราชาภิเษกเจ้าฤทธิกุมารให้เป็นพระยาโล่ กับด้วยนาง
มลิกาเทว เมืองพิไชยเชียงใหม่จึงคิดกตัญญูแต่นั้นมา แล
ลาวผู้หญิงจึงสู้ขอ ๆ เอาผิวเป็นจาร์ตลับมา แลพระยาร่วง
จึงกลับคนลงมาเมืองพระองค์คงเก่า

๑ แลพระยาร่วงขณะนั้นคนองนักรัก มักเล่นเบี่ยงเล
 เล่นว่าว ไม่ถือตัวว่าเป็นท้าวเป็นพระยา เสด็จไปไหนก็ไป
 คนหนึ่งคนเดียว แลพระองค์เจ้ากรุทงบงเหลื่อม รู้จักไตร
 เพททุกประการ ว่าให้ตายก็ตายเอง ว่าให้เป็นก็ตนเอง
 อันหนึ่งขอมยุตชนมา แลวกกลายเป็นหินแดง แลขอมก็
 ชนไม่ได้ด้วยวาจาสั่งแห่งพระองค์ ๆ ได้ทำบุญแต่ชาติก่อน
 มา แลเดชะแก้วอุทกประสาธพระยากรุงจีนหากให้มาแก่
 พระองค์ ๆ จะไปได้ ๗ วัน น้ำมิเสวยก็ได้

๑ ในกาลวันหนึ่ง พระองค์ก็ทรงว่าวคว่ำลงขาด
 ลอยไปถึงเมืองตองอู แลพระยาตองอูนั่นเป็นข้าพระร่วง
 เจ้า แต่ก่อนชื่อนายอ ไปคล้องลงเผือกให้แล้วจึงเอาบ้าน
 เมือง ด้วยเดชะคล้องลงเผือกก่อนเป็นทพย์ จึงได้เป็นพระยา
 นัน แลว่าวพระยาร่วงเจ้าขาดลอยไปตกอยู่บนปราสาท
 พระยาร่วงเจ้าตามไปถึงเมืองตองอู แลพระยาร่วงเจ้านั่งอยู่
 ในบรรณศาลานอกเมือง ครั้นค่ำพระองค์ก็ลอบเข้าไปทำธุ
 ด้วยธิดาพระยาตองอู อยู่ในปราสาทอันแล้วไปด้วยเหล็ก
 ดาดลงมาทักชน แต่เมื่อพระร่วงเจ้าจะชนเอาว่าวนัน พระ
 องค์เจ้าให้พระยาตองอูชน พระองค์ก็เหยียบบ่าพระยา
 ตองอูชนเอาว่าว ครั้นเออมหยบบมถึงพระหัตถ์ พระองค์ก็

เหยียบศีรษะชนเอวว่าว ด้วยพระองค์คิดว่าเป็นขามได้ออ
 ความ แลพระองค์เอวว่าวได้แลแล้วพระองค์ก็หันมา แลลูก
 สาวจึงบอกแก่พระยาตองอุยบิดา ๆ จึงรู้ จึงให้ไปตามเอา
 ตัวคนมา แลสาวได้พระองค์ออกไล่พานไว้ จึงส่งตัว
 พระองค์มาจากเมือง แลพระองค์ก็ไม่ว่าเขาเอาได้ไว้ ด้วย
 กรรมที่พระองค์เป็นกา แลพระยาตองอุยเป็นปลา แลกา
 ลากได้ออกไว้จะกินกับมิกิน แต่นั้นมาลาวก็มักเป็นผิกินได้
 กินพุงคนทั้งหลาย ครั้นพระร่วงเจ้ามาถึงเมืองสุพรรณาลัย แล
 มายังพระอัครมเหสีแลพระสนมทั้งหลาย ถวายบังคมแล้ว
 ก็เปลื้องอาภรณ์ออกจากพระองค์ไว้แล้ว แลเจ้าพสุต कुमार
 ก็เข้าไปถวายบังคม จึงมีพระราชโองการตรัสสั่งเจ้าพสุต
 कुमारว่า กูจะไปอาบน้ำมิเห็นกูมา เจ้าเป็นพระยาแทนพ
 ฤดี แลเจ้าพสุต कुमारก็ไม่ว่า แลสำคัญว่า ๆ เล่น ครั้น
 พระองค์ลงไปอาบน้ำที่กลางแก่งเมือง ก็อันตรธานหายไป
 ไม่ปรากฏ ในพุทธศักราช ๑๒๐๐ พระยาร่วงสิ้นทิวงคต
 จุลศักราช ๑๕๗ ปีชวด สัปตศก

๑ เสนาอำมาตย์ท้าวพระยาทั้งหลาย ก็ร้องให้
 ร่ำไรไปมา ทั้งพระสนมชาวแม่ทั้งหลายเป็นทุกข์หนักหนา

แด่เจ้าพสุจกumar จึงให้ราชทูต ถือนำสนับขึ้นไปทูล พระยา
 กุมารราชนครเมืองพิไชยเชียงใหม่ ผู้เป็นน้องพระองค์ พระ
 ยาลือแล้วจึงลงมาราชภิเษกเจ้าพสุจกumar ให้เป็นพระยา
 ในเมืองสัชนาโดยแล้ว ครั้นพระร่วงเจ้าทวศตวันหนึ่งแล้ว
 ช่างอนเกิดรวมชาติพินิตายคนละวัน แด่พระยาลือกุมาร
 ขึ้นไปเมืองพิไชยเชียงใหม่ดังเก่า

๑ แด่มีเสนาคนหนึ่งชื่อไตรภพนาถ คิดอ่านราช
 การณรงค์สงครามรอบคอบนัก จึงทูลแก่พระยาพสุจราชว่า
 เมืองเราพระเจ้าข้าหาผู้มีบุญมิได้แล้ว แด่อันตรายจะบัง
 เกิดมีไปเมื่อภายหน้า ขอพระองค์ให้แต่งกำแพงและหอรบ
 ไว้ให้มั่นคง แล้วจึงมีพระราชโองการตรัสสั่งขุนไตรภพนาถ
 รับพระราชโองการตรัสสั่งแล้ว จึงให้หาเสนาอำมาตย์ชาย
 ขาว แด่ตำรวจนอกในไพร่พลโยธาทั้งหลาย ให้ยกกำแพง
 เข้าไปเป็นบ่อนให้รอบเมือง แด่ให้ยกขาลาถมไว้ แด่ที่
 ถมนั้นให้ไว้เป็นใหญ่ทุกแห่งทุกตำบล แด่ค่ายชั้นในแด่ค่าย
 ชั้นนอก แด่ตั้งค่ายเชิงเรียงพนมแห่งหนึ่ง พนมหัวช้างแห่ง
 หนึ่ง พนมบ่อนเบี้ยแห่งหนึ่ง แด่ให้แต่งพระนครราชธานี
 แด่ตั้งบ่อนและช่องปืนใหญ่ แล้วให้ตักแต่งหัวเมืองเอก

๕ หัวเมือง เมืองโท ๘ หัวเมือง แต่งสรรพยุทธ์ทั้งปวงไว้
สำหรับต่อสู้ข้าศึก แล้วให้แต่งคนเร็วมาไล่เล่นหากัน จง
ฉับพลันทุกหน้าด่าน

๑ แล้วให้กำหนดกฎหมายไว้ทุกหน้าด่าน แล้ว
ให้กำหนดกฎหมายไปถึงเมืองกัมโพชนคร ให้กำหนด
กฎหมายสืบๆกันไปถึงเมืองครี เมืองสวางคบุรี เมืองยางครี
นครครี เมืองขอนแก่น แลเมืองเหล็ก เมืองสิงเทา เมือง
ทงนชนแกเมืองกัมโพชนคร ท้าวพระยาตกแต่งบ้านเมือง
ทุกแห่ง แลเมืองพิบูลย์นคร อนชนแกเมืองหริภุญไชย คือ
เมืองลำพูนทุกวนัน แลเมือง ๘ หัวเมืองนั้น ให้แต่งเครื่อง
ศาสตราวุธและตรวจด้านทาง ให้คนแต่งคนเร็วมาไล่ไปฟัง
ข่าวแก่กัน ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวทุกเมือง แลเจ้าพสุจราช
ให้พาพานิชพ่อค้าสำเภาลำหนึ่ง ให้ถือราชสาส์นไปถึงเมือง
กรุงจีน ถึงพระเจ้ากรุงจีนผู้เป็นตา ทูลขอช่างหล่อปืน ๓๐
คน แลพระเจ้าตากก็ให้มาตามพระเจ้าหลานทูลขอ มาได้
๗ เดือนก็ถึงเมืองสัชชาโดย เจ้าพสุจราชจึงให้ช่างหล่อปืน
ใหญ่ ๓๒๐ บอก ปืนนกสับ ๕๐๐ บอก จึงมีช่างหล่อสัมฤทธิ์
ถมบัดแต่นั้นมา พระองค์จึงให้ตั้งคนทั้งหลายรักษาไว้ตาม

ช่องทงคนเลดูกเป็นอันมาก   ดูกนั้นให้เอาดินบนเผาเป็น
 เกลียงให้เป็นดูกปั้น

เรื่องพระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎก

๑ ครั้นถึงเดือนอายุชนค้ำหนึ่ง พระเจ้าศรีธรรม
 ไตรปิฎก พระเจ้าเชียงใหม่ให้เสนาอำมาตย์แลมหาอุปราช
 ตรวจจัดรพลโยธาช้างม้า เครื่องสำตราอาวุธทุกท้าวพระยา
 ปั้นหอกดาบโล่ธนูหน้าไม้ เกราะเหล็กเกราะเขา แล้วจึง
 ตั้งพระยาเชียงใหม่ พระยาเชียงใหม่เป็นแม่ทัพหน้า ตั้ง
 พระยาเชียงใหม่ พระยาเชียงใหม่เป็นปีกขวา ตั้งพระยา
 เชียงใหม่ พระยาเชียงใหม่เป็นปีกซ้าย

๑ เจ้าพสุจราชจึงให้อุปทูตขึ้นไปฟังข่าวได้รู้อาการ
 ทั้งปวงแล้ว จึงกลับมาทูลแก่พระยาพสุจราช ๆ จึงให้
 กงหมายไปแก่พระยาพิไชยเชียงใหม่ อันเป็นพระญาติ
 แห่งพระองค์แล้ว พระยาลือชราชถึงทวงคต ยังแต่บุตรชาย
 ผู้เป็นหลานแห่งพระองค์ ขอพระพรหมวิชจึงให้ขับพลเมือง
 นคร เมืองแพร่ เมืองน่าน เข้าเมืองเชียงใหม่สิ้นเชิง
 ท้าวพรหมวิชจึงให้ทหารอาสาตั้งด่านทาง ให้รู้ว่าถึงตำบล

โต พระยาพสุจราช จึงให้ขับครัวเข้าเมืองสัชนาโลยสิ้น
 เधि แต่ครัวชายฉกรรจ์นั้น ให้อยู่ต้งรบถอยหลังเข้า
 มาหาค่าย พระศรีธรรมไตรปิฎกจึงให้ขับพลเข้าในเมือง
 สัชนาโลย ให้ตั้งค่ายหลวงใกล้เมืองสัชนาโลยทาง ๕๐ เส้น
 จึงให้พลทหารโยชาล้อมเมืองสัชนาโลยเข้าไว้ จะเข้ามิได้
 ด้วยข้างในปืนใหญ่ปืนน้อยมาก จะเข้าข้างหัวเมืองพลโยชา
 อาสาสูตายลงเป็นอันมาก พระยาพสุจราชจึงให้พลโยชา
 โห่ร้องตักกลองใหญ่ทุกประตู ชำคักสะท้านสะเทือนด้วยเสียง
 กลองแลเป็นใหญ่ อาสาข้างนอกตายเปลือง

๑ พระพุทธโฆษาจารย์เจ้าวัดเขารังแรง รู้อการ
 แลแล้ว จึงชุมนุมพระสงฆ์ทั้งหลายว่า เราทั้งหลายอย่าให้เขา
 รบกัน ไพร่พลทั้งปวงจะตายเป็นอันมาก ครนคิดด้วยกัน
 แลแล้ว พระพุทธโฆษาจารย์เจ้าจึงไปถวายพระพรแก่สมเด็จพระ
 พระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎก ฯ ก็ฟังด้วยอำนาจพระอรหันต์เจ้า
 แลแล้วพระพุทธโฆษาจารย์เจ้า จึงเข้าไปห้ามพระยาพสุจราชฯ
 ก็ฟังคำพระอรหันต์เจ้า ด้วยพระยาศรีธรรมไตรปิฎก เป็น
 คู่กันกับนางประทุมเทวี แต่ชาติก่อนให้ทานมีร่วมใจกัน จึง
 มาเกิดใกล้กัน จึงให้มารบกัน พระยาพสุจราช รู้แจ้ง

เพราะพระอรหันต์เจ้าแล้วจึงมายังชาวเจ้าชาวแม่ นางเฒ่า
 นางแก่ทั้งหลาย ให้ประดับประดานางประทุมเทวแล้ว
 พสุจราชจึงไปถวายบังคม แล้วก็เอนพระราชบิดาให้แก่
 พระยาศรีธรรมไตรปิฎก ๆ ก็ยินดีนักหนา แล้วอนุญาตแก่
 กัน แล้วพระยาศรีธรรมไตรปิฎก ก็ให้ยกทัพถึงเมือง
 เชียงแสน แล้วท้าวพระยาก็ต่างคนต่างไปบ้านเมืองตน

๑ พระยาศรีธรรมไตรปิฎกก็ได้พระราชกุมารใน
 ลำนักนางประทุมเทวสองคน ผู้นั่งชื่อเจ้าไกรสรราช ผู้นั่ง
 หนึ่งชื่อเจ้าชาติสาคร เจากุมารทั้งสองประกอบด้วย
 อานุภาพ ทรงรูปทรงงาม ทั้งใจก็เป็นกุศล

๑ แต่ชาติก่อน พระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎกเป็นภิกษุ
 ได้สร้างพระไตรปิฎกเมื่อศาสนาพระกกุสันธเจ้า ครั้นพระองค์
 เกิดมาตรัสรู้ในไตรปิฎกทั้งสาม พระองค์จึงรู้ในพระทัย
 ว่า พระพุทธเจ้าเสด็จไปบิณฑบาตทางตะวันตกตะวันออก
 แล้วเสด็จไปอาศัยฉันจังหันใต้ต้นสมอ แลควรจะไปสร้าง
 เมืองไว้ในสถานเช่นนั้น พระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎกคิดแล้ว
 จึงมีพระราชโองการตรัสสั่ง จานกรรณ จาการบุรณ ให้ทำ

เป็นพ่อค้าเกวียนไปด้วยคนละ ๕๐๐ เล่ม เต็มไปด้วยทุน
ทรัพย์ทั้งหลาย

๐ จ่านกร้อง จ่าการบูรณ รับพระราชโองการ
แล้วทูลลา พวกวานิชพ่อค้าตามส่งแล้ว จ่านกร้อง จ่า
การบูรณ จึงมาจากเมืองเชียงใหม่ มาถึงเมืองน่านแล้ว
ก็มาเมืองลือหล่ม พักพลไพร่พระบาทธาตุพระพุทธเจ้าแล้ว
จึงข้ามแม่น้ำตรอมตนิม แล้วจึงข้ามแม่น้ำแควน้อย แล้ว
จึงถึงบ้านพราหมณ์ ที่พระพุทธเจ้าไปบิณฑบาตบ้าน
พราหมณ์ข้างตะวันออก ๑๕๐ เรือน ข้างตะวันตก ๑๐๐
เรือนมีเศษ

เรื่องเมืองพิษณุโลก

๐ จ่านกร้อง จ่าการบูรณ คิดอ่านกันว่า พระ
เจ้าศรีธรรมไตรปิฎก เจ้าเราใช้เรามาทนชรอยจะเป็น
ปริศนาแก่เราทั้งสองนี้แล้วมอาญา ฐานทนกเป็นอันราบ
คาบนักหนาทั้งสองฟาก มีบ้านพราหมณ์ก็อยู่ทั้งสองฟาก
มาเราจะสร้างเมืองถวายเป็นแก่เจ้าเราเถิด ครั้นเจ้าทั้งสองคิด
กันแล้ว จ่านกร้องจึงให้พ่อค้าเกวียน ๕๐๐ เล่มข้ามไป

ข้างตะวันตก ก็ตั้งทัพประกบเกวียนไว้แล้ว จึงทำสารบาญชี
 ชะพ่อพราหมณ์แลไพร่ของตนรวมกันเป็นคนละ ๑๐๐๐ ทำ
 อัฐิ จาการบูรณทำบาญชีชะพ่อพราหมณ์แลไพร่พลของ
 ตน รวมกันเป็นคน ๑๐๐๐ เท่ากัน ทำอัฐิได้เป็นอันมาก
 แล้วจึงให้หาชะพ่อพราหมณ์ อันเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ตามไสย-
 ศาสตร์ จึงให้ชะพ่อพราหมณ์กินบวชถือศีล เชนง ๗ วัน
 แล้วสระเกล้า แล้วชนโล่ ถือบอมพวยแก่พระอิศวรเป็นเจ้า
 จึงเอาพระอิศวรออกไปเลียบที่ตั้งเมือง จึงให้พราหมณ์ชัก
 รอบทิศตั้งเมืองแล้ว จึงบันหนาทยาว ๕๐ เส้นสะกดลิบเส้น
 ลิบวา บันหนาทไว้แก่พราหมณ์จะได้เท่าใด ไทยจะได้เท่า
 ไใด ลาวจะได้เท่าใด ครั้นบันหนาทแล้ว พอได้ ณ วัน
 พฤษหส์บดี เดือนสาม ชนคำหนึ่ง บิดดู ฌศก เพลาเช้า
 ต้องกับเพลาเมื่อพระพุทธเจ้าฉนั้นจึงหันไตต้นส้มอ้วนนั้น พระ
 อุบาลีเถรแลพระศิริมานนทกนิพพานในทนั้น แต่ก่อนก็
 เรียกว่าพนมเสมอ บดินทเรียกว่าเขาส้มอแครง เขาบรรจ
 พระธาตุเจ้าทั้งสองไว้ในทนั้น แลครั้นพระสังฆองค์ใดเข้า
 มาอยู่ทนั้นยกยอเรียกว่าทนั้นว่าเป็นอรญวาสี จานกร้อง
 สร้างข้างตะวันตก จาการบูรณสร้างข้างตะวันออกแข่งกัน

ทำปีหนึ่งกับ ๗ เดือนจึงแล้ว รอบบ้านพราหมณ์ทั้งหลาย
 หักกรอบกันหนทางเด็กเลี้ยงวัว ลูกชาวบ้านหริภุญไชยไป
 มา บนพระนอนเล่นทั้งสองฟากเป็นประตูแปดอันตาม
 อดับกัน เจ้าทั้งสองจะให้ชื่อประตู ก็ถามคนอันเป็น
 ผู้เฒ่าผู้แก่ทั้งหลาย พราหมณ์ทั้งหลายจึงว่าทั้งสองดีเป็น
 มหาเสนา การทงนตามแต่บัญญัติเจ้าทั้งสองเกิด สร้างเมือง
 ปีหนึ่งกับ ๗ เดือนจึงแล้วดงนแล ครนจ่านกรอจจากการบูรณ
 ทำเมืองแล้วทั้งสองฟาก ทงทวารบานประตูบริบูรณ์แล้ว
 จึงสั่งขีพพราหมณ์ให้รักษาเมือง ครนได้ฤกษ์ดีจึงนำ
 เอาเกวียนแลคน ๕๐๐ เล่ม ขนไปสองเดือนจึงถึงเมือง
 เชียงแสนราชธานี จาททั้งสองเข้าไปถวายบังคม จาททั้งสองจึง
 กราบทูลพระกรุณาว่า พระองค์เจ้าไชยติเข้าไปถึงที่
 พระพุทธเจ้าฉนจึงหันไต่ต้นส้มอ สถานที่นั้นเป็นอันสนุก
 นึกหนา ขาพเจ้าชวณกับชะพื่อพราหมณ์ทั้งหลาย สร้าง
 เมืองถวายแก่พระองค์เจ้าแล้ว

๐ พระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎกยินดินักหนา จึงมีพระ
 ราชโองการตรัสสั่งแก่เสนาอำมาตย์ ให้ชุมนุมท้าวพระยา
 ทั้งหลาย พระองค์จึงให้จาททั้งสองไปก่อนเป็นทพหน้าท้าว

พระยาทั้งหลายเป็นปึกซ้ายขวา เจ้าไกรสรราช เจ้าชาติ
 สาคกร พระราชโอรสทั้งสอง เป็นกองวังหลังตามเสด็จ
 พระราชบิดาพระราชมารดาออกจากพระนคร ณ วันอาทิตย์
 เดือนอ้าย แรมหกค่ำเพลาเข้าไปได้สองเดือนจึงถึง พระองค์
 ให้ตั้งทัพพลบาททองธรรมา โกลเมืองประมาณ ๑๐๐ เส้น
 สืบเสด็จพระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎก จึงให้ท้าวพระยาทั้งหลาย
 แลเจ้าไกรสรราช เจ้าชาติสาคกร ตามเสด็จเข้าไปในเมือง
 แล้วจึงให้ขอเมือง จึงมีพระราชโองการตรัสถามชะพ่อ
 พราหมณ์ว่าเราจะให้ขอเมืองอันใดดี พราหมณาจารย์จึง
 กราบทูลตอบพระราชโองการว่า พระองค์เจ้ามาถถึงวันนี้ใน
 ยามพิษณุ พระองค์ได้ขอเมืองตามคำพราหมณ์ว่าเมือง
 พิษณุโลก ถ้าจะว่าตามพระพุทธเจ้ามาบิณฑบาต ก็ชื่อว่า
 โอฆบุรีตะวันออก ตะวันตกชื่อจันทบุรี พระเจ้าศรีธรรม
 ไตรปิฎก จึงมีพระราชโองการตรัสสั่งท้าวพระยาทั้งหลายว่า
 เราชวนกันสร้างพระธาตุแลพระวิหารใหญ่ ตั้งพระวิหาร
 ทั้งสี่ทิศ ครั้นสร้างของพระยาแล้ว ต่างคนต่างก็สร้างคนละ
 องค์

เรื่องสร้างพระชินสีห์ พระชินราช

๑ พระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎก จึงรำพึงในพระทัยจะใคร่สร้างพระพุทธรูปให้แล้วด้วยสัมฤทธิ์ ครั้นพระองค์รำพึงแล้ว จึงให้หาช่างได้บาฬิศณคนหนึ่ง บาพรหมคนหนึ่ง บาธรรมราชคนหนึ่ง บาราชกุศลคนหนึ่ง ได้ช่างมาแต่เมืองลัชนาโลย ๕ คน มาแต่เมืองหริภุญไชยคนหนึ่ง เป็นช่าง ๖ คน จึงมีพระราชโองการตรัสสั่งช่างทั้งหลายว่า ท่านทั้งหลายให้ชวนกันรักษาคีล ๕ ประการอย่าให้ขาด ครั้นสั่งช่างแล้วจึงพระราชทานรางวัลแก่ไพร่ทั้งหลาย ให้ชนดิน แลเกลบให้แก่ช่าง ๆ จึงประสมดินปั้นเป็นรูปพระพุทธรูปตามรูป ตามมีพระราชโองการตรัสสั่งนั้น ให้เหมือนพิมพ์เดียวแลใหญ่่น้อยเท่ากัน ครั้นปั้นเบ้าพิมพ์แล้ว ท้าวพระยาทั้งหลายก็นำเอาทองสัมฤทธิ์มาถวายเป็นองค์เจ้าชวนกันหล่อพระพุทธรูปเป็นอันมาก แลช่างหล่อชวนกันกินบวชเจ็ดวัน ก็ทำพิธีกรรมแก่เทวดาทั้งเจ็ดทิศ ครั้นได้ฤกษ์ดีจึงเอาพิมพ์เข้าเตา วันเชอหล่อนั้น วันพฤหัสบดีเพ็ญเดือนสิบจ่อ ชุมนุมพระสงฆ์ทั้งหลายมีพระอุบาลี แลพระ

ศิริมานนท์เป็นประธาน แลพระสงฆ์เจ้าทั้งหลาย หล่อให้
 พร้อมกันทั้งสามรูป แลรูปพระศรีศาสดาพระชินสีห์ทั้งสอง
 พระองค์นั้น ทองแผ่นเต็มอกกันบริบูรณ์ ยิ่งแต่พระชินราช
 เจ้านั้นมิได้เป็นองค์เป็นรูปหามิได้ แต่ช่างหล่อถึงสามทีก
 มิได้เป็นองค์ แลพระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎก ก็เกิดเป็นทุกข์
 ยิ่งนักหนา แลพระองค์ที่ตั้งสัจจาธิษฐานว่า ด้วยบุญเดช
 อานุภาพเรียนพระไตรปิฎก แลได้ทำพิธีกรรมฐานสอนสงฆ์
 ทั้งหลายให้อยู่ทางมรรคผลแก่พระสงฆ์เจ้า อนึ่งจะปรารภนา
 เป็นพระพุทธเจ้าองค์หนึ่งในอนาคตกาลนั้นมิได้ แต่พระองค์
 เจารักษาคัดแลถือความสัจมิได้ขาด แลมีใจกรุณาแก่คน
 แลสัตว์ทั้งหลาย ครั้นพระองค์ตั้งสัจจาธิษฐานแล้ว จึงมีพระ
 ราชโองการว่าแก่เจ้าประทุมเทวี ให้ตั้งสัจจาธิษฐานบ้างเถิด
 ครั้นนางตั้งสัจจาธิษฐานแล้ว ก็ร่อนถึงอาสน์พระอินทร์
 เจ้า ๆ จึงนฤมิตเป็นตาปะขาว ลงมาช่วยทำรูปพระคัมภีร์
 บันเบา ถ้าจะนฤมิตเป็นไปทีเดียวกก็ได้ แต่ว่าจะให้ปรากฏ
 แก่ตาคนทั้งหลาย ช่วยทำเป็นช่าง นากมกนขาวกมกน
 ตากมกน หลับ ใจก็แข่งหาที่จะกล่อมมิได้ แลมีรูปอันแก่กว่า

คนทั้งหลาย แต่เที่ยวไปมาช่วยสองวันทีหนึ่งสามวันทีหนึ่ง
 จึงทำตรัสรู้ไว้ในพระพักตร์ให้เป็นสำคัญ ให้รู้ว่าพระอินทร์
 เจ้าสุราลัยลงมาช่วย ครั้นถึงเดือนหนึ่งพิมพ์พระพุทธรูป
 แห้งแล้ว จึงให้ช่างทั้งหลายตั้งเตาจะหล่อพระชินราช แต่
 ณ วันพฤหัสบดี เดือนหก ขึ้นแปดค่ำ ปีกุน ตรัสก เพลา
 เช้า พุทธศักราช ๑๕๐๐ ปีกุน สัมฤทธิศก ด้วยอานุภาพ
 พระอินทราธิราชเจ้า ทอ้งก็เล่นรอบคอบบริบูรณ์ทุก
 ประการหาที่ตมได้ ครั้นบริบูรณ์แล้วพระอินทร์เจ้าเสด็จออก
 จากเมือง อำมาตย์จึงเข้าไปกราบทูลแก่พระเจ้าศรีธรรม
 ไตรปิฎกให้รู้อาการว่า ตาปะขาวที่มาช่วยกันนั้นไปแล้ว
 พระองค์เจ้าจึงให้ไปตามแลดูให้รู้เหตุ อำมาตย์ตามไปถึง
 กลางหนทาง ก็อันตรธานหายไปในที่นั้น อำมาตย์จึงเอา
 ไม้ไปปักไว้เป็นสำคัญ จึงเข้ามาทูลให้พระองค์เจ้ารู้เป็นอัน
 แน่นมั่นว่าพระอินทร์เจ้ามาช่วย พระองค์เจ้าจึงให้ติดตาม
 ออกจึงเห็นตรัสรู้ในพระพักตร์แห่งพระพุทธรูปนั้น พระองค์
 เจ้าจึงให้ช่างทั้งหลายช่วยกันขุดเกศาพระพุทธรูปนั้น ก็เป็นรูป
 อันทามบริบูรณ์แล้วทั้ง ๓ พระองค์ ๆ หนึ่งชื่อพระชินราช

องค์หนึ่งขอพระชินสีห์ องค์หนึ่งขอพระศรีศาสดา พระองค์
 ฝากชื่อไว้ว่าราชด้วย ชื่อพระเจ้าพระองค์หนึ่ง ให้เอาไป
 ตั้งไว้ในสถานสามแห่ง ไว้เป็นที่เลี้ยงทายไว้ ท่ามกลางเมือง
 พิษณุโลก แล้วพระองค์เจ้าจึงให้ตั้งพระราชวังฝ่ายตะวันตก
 บริบูรณ์แล้ว จึงให้เอาเจ้าสุลเทวีลูกพระยาดีชนาโดยมา
 แล้ว พระองค์จึงให้ราชากิเชกกกับด้วยเจ้าไกรสรราช ณ
 เมืองละโว้ แลพระองค์เจ้ากับท้าวพระยาทั้งหลาย ช่วยกัน
 ฉลองวัดวาอารามแลพระพุทธรูปเจ็ดวันแล้ว พระองค์ให้ตั้ง
 บ้านส่วยสดพระพุทธรูปทั้ง ๓ พระองค์นั้นบริบูรณ์แล้ว พระ
 องค์จึงตั้งงานกรอองแลจากการบูรณ ให้เป็นมหาเสนาซ้าย
 ขวาคนทั้งสอง ครั้นได้ฤกษ์วันดีเป็นวันอาทิตย์ พระองค์เจ้า
 จึงให้ยกพลเสนาท้าวพระยาตามลำดับมาจากวัง ทงนั้นหาภัย
 อันตรายมิได้ พระองค์เจ้าเสด็จไปสถานที่ใด ย่อมมีเงินแล
 ทองเกิดทุกราวทาง ครั้นว่าอันใดก็เป็นเงินเป็นทอง ทุก
 แห่งทุกหนทุกตำบล เสด็จขึ้นไปได้เดือนหนึ่ง จึงถึงนคร
 บุรีรัมย์ แลเจ้าชาติสาครชมแห่งท้าวพระยาทั้งหลาย มิได้
 ให้ยิ่งกว่าตนได้ ย่อมรักษาตระกูลแห่งตนอยู่ด้วย

เรื่องสร้างเมืองเสนาราชนคร

๑ สมเด็จพระเจ้าไกรสรราช จึงสั่งอำมาตย์เสนา
 ในให้สร้างเมืองหนึ่งใกล้เมืองละโว้ทาง ๕๐๐ เส้น จึงแต่ง
 พระราชวงศ์เลอหอรบเสนาได้เชิงเรียงบริบูรณ์แล้ว จึงให้
 อำมาตย์รับเอาดวงเกรียงกฤษณราชกับพระราชเทวี ไป
 ราชากิษะกร่วมเมืองนั้น ชื่อว่าเสนาราชนครแต่นั้นมา แต่
 พระพุทธศาสนาล่วงแล้วได้ ๑๕๐๐ ปี พงศาวดารนับแต่
 เมืองสุชนาโดยมาเป็นโบราณมายังไม่สิ้น ท้าวพระยาจะมี
 มาหนานกยมาก แลพระเจ้าศรีธรรมไตรปิฎก ให้แต่งเจ้า
 ขาดิศากรไปกินเมืองเชียงราย แลพระองค์มีพระชนม์ได้
 ๑๕๐ ปี (ก็ทิวศต) พระพุทธศักราช ๑๕๐๐ แลอำมาตย์ทั้ง
 หลาย จึงให้สาส์นนั้นไปบอกแก่เจ้าขาดิศากรผู้เป็นลูกพระ
 องค์นั้น ก็เสด็จลงมาจากเมืองเชียงรายแห่งตน ก็ส่งสการ
 ศพพระบิดาแล้ว แลจะได้บอกไปมาหากันญาติผู้เป็นพี่น้อง
 ให้รู้มิได้ แแต่นั้นมาเมืองใคร ๆ อยู่ มิได้ไปมาหากันก็เป็น
 อันไกลกันแล้ว เจ้าขาดิศากรก็ได้เสวยราชสมบัติ แทน
 สมเด็จพระราชบิดาเมืองพิไชยเชียงแสน แต่ตระกูลกษัตริย์
 ทิวศต มาได้เจ็ดชั่วกษัตริย์ไปแล้ว พุทธศักราช ๑๕๐๑ ปี

เรื่องพระร่วงเมืองสุโขทัย

๑ ขณะนั้นบุตรพระยาร้อยเอ็ดเป็นนายส่วยน้ำเงิน
ถึงพิราลัย ขณะนั้นนายคงเคราเป็นส่วยน้ำเสวยเมืองละโว้
ไปส่งเมืองกัมพูชาธิบดี สามปีส่งทีหนึ่ง แต่นั้นมานาย
คงเคราคุมไพร่ ๓๐๐ คนรักษาน้ำเสวยอยู่ในทุ่งทะเลชุบศร มี
เรือเล็กกร่อยหนึ่ง นายคงเครามีบุตรคนหนึ่งอายุ ๓๓ ขวบ
ชื่อนายร่วง แต่ชาติก่อนเอาผลมะทราบทำน้ำอัฐิบ้านถวาย
พระโกนาคมนพุทธเจ้า จึงว่าไรเป็นนั้น ครั้นอยู่มาน้ำมาก
เอาเรือพายเล่นในท้องพรหมมาศ เหนื่อยแล้วขึ้นมา จึงว่า
น้ำลงเชียวนัก ให้ไหลกลับไปถึงเรือนเราเถิด พอตกค้ำลง
น้ำก็ไหลกลับมาส่งถึงบ้าน นายร่วงเห็นดังนั้นก็นั่งอยู่ ครั้น
อยู่มานายคงคุมไพร่เป็นนายกอนนั้นตาย ไพร่ทั้งปวงจึงยก
นายร่วงบุตรนายกอง เป็นนายกองบังคับไพร่ต่อมา

๑ ครั้นอยู่มาครบค้ำรบ นักคุมคุมเกวียน ๕๐ เล่ม
กับไพร่ ๑๐๐๐ หนึ่ง มาบรรทุกน้ำเสวยพระเจ้าพนัชมธุริยวงศ์
สืบมา ลุงน้ำเล่มละ ๒๕ ใบ ครั้นมาถึงที่สระน่านนั้น ก็
จอดเกวียนพร้อมกัน จึงให้หานายกองให้เปิดประตูจะตักน้ำ
หาพบนายกองไม่ ถามไพร่ ๆ บอกว่านายร่วงบุตรนายกอง

เป็นนายไ้รักษา จึงบอกนาย ๆ ก็มาพูดจากับนักคุ่มว่า ลุง
 น้ำเอามาหนักเสียเปล่า ครึ่งนี้ไขว่ชะลอมไปเถิด จะได้มาก
 ได้พอนานจึงมาตก นักคุ่มก็ตอบว่า ตาห่างจะชั่งน้ำได้ฤา
 นายร่วงตอบว่ากลัวจะไม่มีที่ใส่อีก นักคุ่มกลัวกริบ จึง
 เกณฑ์สำนชะลอมเล่มละ ๒๕ ใบ ให้นักคุ่มนำกราบทูล
 พระเจ้าละแวกเถิด ครั้นกำหนดจะกลับจึงเปิดประตู เอา
 ชะลอมลงจุ่มน้ำยกขึ้นใส่เกวียนบรรทุกลงแล้ว นักคุ่มกลัว
 กียกไปจากที่นั้น ครั้นแรมรอนมาถึงแดนด่าน คนคุ่มน้ำมา
 สงสัยในใจอยู่ว่า ชะลอมจะชั่งน้ำได้ฤา บันดาลให้น้ำใน
 เล่มเกวียนนั้นไหลลงเห็นทั่วกันจึงสรรเสริญ ฉะนั้นจึงจารึก
 ลงไว้ ที่นั้นจึงเรียกว่า ด่านพระจารึก จึงยกไปทางตักไซ
 ครั้นถึงเมืองเช้าแล้ว ผู้คนก็เล่าลือกันว่าเอาชะลอมบรรทุก
 มาไม่มีน้ำ พระเจ้ากรุงกัมพูชาจึงเอนักคุ่ม นายกองคุม
 เกวียนไปถาม ก็ทูลทุกประการ ยกชะลอมน้ำเกลี้ยงเทลง
 ในเพนียงจนไม่มีที่ใส่ เสนาอำมาตย์จึงกราบทูลพระเจ้า
 กัมพูชา ๆ ตกพระทัยว่าผู้มีบุญมาเกิดแล้ว เราคิดว่าจะจับตัว
 ฆ่าเสียให้ได้ เสนาพฤตามาตย์ราชบุโรहितพระยาเขมรก็เห็น
 ด้วย จึงเกณฑ์ทัพเมืองขอมไปตามจับ ขอมรับอาสาตาม

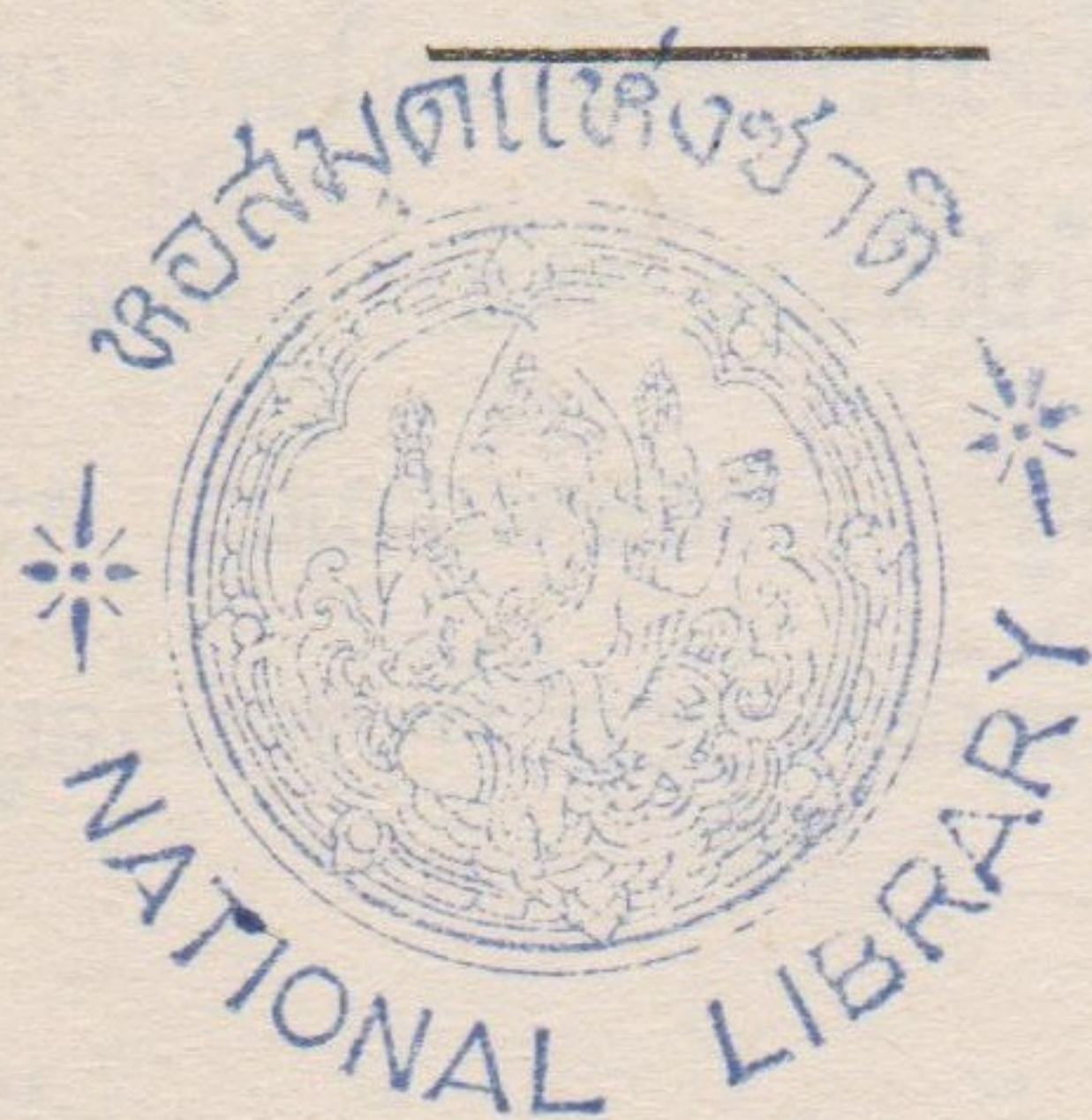

จับ นายร่วรู่ชาวดงนั้นก็นำไปถึงแดนเมืองพิจิตรไปอาศัย
 เขาอยู่ริมวัด ขอชาวชาวบ้านกิน ชาวบ้านเอาข้าวมาให้
 แก่นายร่วกับปลาหมอตบหนึ่ง นายร่วอดอาหารมากก็กิน
 หยิบปลาข้างละแถบ แล้วโยนลงไปในสระให้เป็นปลาวาย
 ไป จนคุ้มเท่าบัดนี้ นายร่วก็หนีไปจากที่นั้นไปอาศัยอยู่
 วัดเมืองสุโขทัย พอได้อุปสมบทสมภารจึงเรียรายชาวบ้าน
 เอานายร่วอุปสมบทเป็นภิกขุ จึงเรียกพระร่ว ขอมดำดิน
 มาถึงเมืองละโว้ที่สระน้ำเสวียนนั้น ตามชาวบ้านว่า นาย
 ร่วนายกองส่งย่น้ำอยู่ๆ ชาวบ้านบอกว่าชนไปเมืองเหนือ
 ขอมรู้งั้นก็ยกแยกกันไป ครั้นไปถึงเมืองสวรรค์โลก
 ตามชาวบ้านว่า นายร่วมาแต่เมืองโตมาอยู่นี้ๆ ชาวบ้าน
 บอกว่า เขาเล่าลือกันว่าไปอยู่เมืองสุโขทัยบวชเป็นภิกขุอยู่
 ขอมได้ความดังนั้นก็นำไปเมืองสุโขทัย ผุดชนกลางวัด พอ
 พระร่วมากวาดวัดอยู่ ขอมจึงถามว่า พระร่วอยู่ไหน
 พระร่วบอกว่า อยู่ไหนก็จะบอกให้ ขอมก็อยู่ทนนั้นเป็นหิน
 อยู่คุ้มเท่าบัดนี้

๑ พระพุทธศักราช ๑๕๐๒ ปี เจ้าเมืองสุโขทัย
 ทิวงคต เสนาบดีประชุมกันว่า 'วงศานวงศ์' ไม่มีแล้ว เราจะ

เห็นผู้ใดเล่า เห็นแต่พระร่วงบวชอยู่วัด ก็เห็นอยู่พร้อมกัน
 จึงเสนากรรมการพร้อมกันไปวัด อัญเชิญพระร่วงเจ้าลา
 ผนวชแล้ว รับพระร่วงเข้ามาครองกรุงสุโขทัย พระยา
 ศรจันทร์ราชบิดา จึงยกพลขึ้นไปเมืองลำปาง จึงเอาอ่าแก้ว
 ทวดสุวรรณคหทาราญไปลูกหนึ่งกับพระไตรปิฎก ครั้นไปถึง
 เมืองน่านเชียงหลวง จึงให้เอางาช้างเผือกงาดำ มาแกะเป็น
 รูปพระร่วง กับเขี้ยวใหญ่ ทั้งพระไตรปิฎก กับพระบรม
 ชาติของพระพุทธเจ้า ทั้งอ่าแก้วมาบรรจุไว้ที่หน้าบันใช้ได้
 ๓๐๒ ปี พระองค์สุวรรณคต

หอสมุดแห่งชาติสาขานครราชสีมา

